

เบื้องหลังการก่อตั้ง
ชมรมการเสรีไทย

เบื้องหลังการก่อตั้ง ขบวนการเสรีไทย

ปรีดี พนมยงค์

www.pridi-phoonsuk.org

ChangeFusion **OPENBASE**.in.th

 เนื้อหาทั้งหมดใน OpenBase ถูกเผยแพร่ภายใต้สัญญาอนุญาต Creative Commons Attribution-Noncommercial-Share Alike 3.0 Unported License ท่านสามารถนำเนื้อหา herein ไปใช้และเผยแพร่ต่อได้ โดยต้องอ้างอิงแหล่งที่มา ห้ามนำไปใช้เพื่อการค้า และต้องใช้สัญญาอนุญาตชนิดเดียวกันนี้เมื่อเผยแพร่งานที่ดัดแปลง เว้นแต่จะระบุเป็นอย่างอื่น

สำนักพิมพ์สันติธรรม

๓๑ ตรอกท่าพระจันทร์ใต้ ถนนมหาราช

กรุงเทพมหานคร โทรศัพท์ ๒๒๘๒๒๑

พิมพ์ประกอจกัการพิมพ์ ๑๐๐ ถนนวิสุทธิกษัตริย์ กรุงเทพฯ ๑ ๒
นายประจักษ์ สิริบัณฑิตกุล ผู้พิมพ์ผู้โฆษณา พ.ศ. ๒๕๑๗

“Socialist แท้ๆ แล้วไม่นิยมสงคราม”

ปรีดี พนมยงค์

คำชี้แจง คำขอตกลง

พ.ท. พระสารสาสน์พลขันธ์ หรือที่นักอ่านบทความการเมืองและเศรษฐกิจสมัยก่อนรู้จักกันดีในนามแฝงว่า "๕๕๕" เป็นผู้หนึ่งที่ได้ออกเป็นจำเลยในคดีอาชญากรรมสงครามร่วมกับจอมพล ป. พิบูลสงครามและคนอื่นๆ ทั้งๆ ที่เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๗๘ พ.ท. พระสารสาสน์ฯ ได้ลี้ภัยจากจอมพล ป. พิบูลสงครามออกไปอยู่ที่ประเทศญี่ปุ่น แต่สงครามเอเชียมหาบูรพา ก็ได้ผลักดันให้ พ.ท. พระสารสาสน์ฯ เข้ามาเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์นั้น ครั้นเมื่อสงครามยุติลงจึงได้ออกเป็นจำเลยในคดีอาชญากรรมสงครามร่วมกับจอมพล ป. พิบูลสงคราม

ในคดีนี้ พ.ท. พระสารสาสน์ฯ จำเลย ได้อ้างท่านปรีดีฯ หัวหน้าขบวนการเสรีไทยเป็นพยาน ทั้งๆ ที่ขณะนั้น พ.ท. พระสารสาสน์ฯ กับท่านปรีดีฯ ถ้าพูดกันในฐานะการเมืองแล้วก็อยู่คนละฝ่าย คือ พ.ท. พระสารสาสน์ฯ ถูกกล่าวหาว่าอยู่ข้างฝ่ายญี่ปุ่น ส่วนท่านปรีดีฯ เป็นฝ่ายต่อต้านญี่ปุ่น

แต่ พ.ท. พระสารสาสน์ ฯ ก็เชื่อในความสุจริตใจของคนก่อ
 ปัญหาสงครามเอเซียมหาบูรพาที่เกิดขึ้น และเชื่อในคุณธรรม
 ของท่านปรีดี พนมยงค์ พ.ท. พระสารสาสน์ ฯ จึงอ้างท่าน
 ปรีดี ฯ เป็นพยานในคดีดังกล่าวนี้ และ พ.ท. พระสารสาสน์ ฯ
 ก็ไม่ผิดหวังในความเชื่อ ว่าท่านปรีดี ฯ มีคุณธรรม

จากคำให้การของท่านปรีดี ฯ ท่อศาลเมื่อวันที่ ๑๓
 กุมภาพันธ์ ๒๔๘๕ ได้เปิดเผยถึงเบื้องหลังการก่อตั้งขบวนการ
 เสรีไทย เบื้องหลังการโค่นล้มรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม
 เบื้องหลังการประสานงานกับฝ่ายสัมพันธมิตร ฯลฯ ซึ่งเป็น
 เรื่องราวที่น่าสนใจ และเป็นประวัติศาสตร์การกอบกู้เอกราช
 ของชาติที่สำคัญยิ่ง ซึ่งผู้ที่สนใจในประวัติศาสตร์หรือสนใจ
 ในการเมืองควรจะได้อ่าน

เอกสารดังกล่าวนี้ ได้จัดบันทึกด้วยตัวเลขโดยนายชลอ
 อินทร แห่งสำนัก "ครูชเลขประจำบ้าน" และเคยตีพิมพ์
 มาแล้วครั้งหนึ่ง เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๘๕ ซึ่งจากบันทึกนั้นจนบัด
 นี้ก็เป็นเวลารวม ๒๘ ปีแล้ว และเอกสารที่ตีพิมพ์ขึ้นครั้ง
 แรกนั้นบันทึกก็หาอ่านได้ยาก

เพื่อเป็นการรักษาสารชัณฑ์ให้นัยยงต่อไปและเพื่อ
 เป็นการเชิดชูสิ่งจะแห่งประวัติศาสตร์ สำนักพิมพ์สันติธรรม
 จึงได้จัดพิมพ์ขึ้นอีกครั้งหนึ่งในครั้งนี้ และในนามของสำนัก
 พิมพ์ก็ขอมอบคุณ คุณชลอ อินทร ผู้บันทึกชวเลข
 เอกสารชัณฑ์ไว้ ณ โอกาสนี้ด้วย

ขอขอบคุณ

สุพจน์ ดำนตระกุล

คำให้การของนายปรีดี พนมยงค์

ในฐานะพยาน พ.ท. พระสารสาสน์พลับพลา จ่าเลข

คดีอาชญากรรมสงคราม

พยาน (นายปรีดี พนมยงค์) ข้าพเจ้าขอปฏิญาณว่า
จะให้การตามความสัตย์จริง ตามที่ได้รู้เห็น
มาทุกประการ

ศาล พยานชื่ออะไร ?

พยาน นายปรีดี พนมยงค์

ศาล อายุเท่าไร ?

พยาน ๔๗ ปี

ศาล ทำงานที่ไหน

พยาน รับบ้านาญ

ศาล บ้านอยู่ที่ไหน

พยาน ถนนพระอาทิตย์

ศาล พยานเป็นญาติกับจ่าเลขหรือเปล่า ?

พยาน เปล่า

นายอำเภอ (นายทองม้วน สติรบุตร) ในการที่จะเรียนถามพยานต่อไปนี้ ข้าพเจ้าใคร่จะต้องขอประทานโทษด้วย เพราะคงจะเบะปะไปบ้าง เพราะเรื่องราวของท่านเราก็คงจะได้ทราบกันแล้วประการหนึ่ง และอีกประการหนึ่ง บางทีอาจจะต้องมีการถามนำเอาบ้าง เพราะเป็นที่เชื่อกันแล้วว่า พยานปากนี้เป็นผู้ทรงเกียรติทางฝ่ายโจทก์ไม่คัดค้านประการใด

นายอำเภอ ขอประทานโทษ เวลานี้ท่านอาจารย์ได้รับการทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้เป็นรัฐบุรุษอาวุโส ใช่หรือไม่ ?

พยาน ใช่

นายอำเภอ รัฐบุรุษอาวุโสนี้ มีคนเดียวในประเทศไทย ใช่หรือไม่ ?

พยาน ใช่

นายอำเภอ ท่านอาจารย์ได้รับบำเหน็จ หรือเงิน เนื่องจากการเป็นรัฐบุรุษอาวุโสนี้บ้างหรือเปล่า ?

พยาน ไม่ได้รับ

เรททิ
ทษ
กน
นึ่ง
ัน
รย์
ษ
ศ
๕

นายจำเลย ท่านอาจารย์เคยศึกษาและสำเร็จวิชา
อะไร ?

พยาน ศึกษาวิชากฎหมายในประเทศไทย ในประ-
เทศฝรั่งเศสและศึกษาในทางเศรษฐศาสตร์

นายจำเลย ศึกษาในทางเศรษฐศาสตร์สำเร็จหรือ
ไม่

พยาน สำเร็จได้รับประกาศนียบัตรชั้นสูงในทาง
เศรษฐศาสตร์ของมหาวิทยาลัย (Sciences Politigue)

นายจำเลย ท่านอาจารย์เคยได้รับราชการในตำแหน่ง
สามัญอะไรมาบ้าง

พยาน เอาในตอนหลังเมื่อเปลี่ยนการปกครองแล้ว
หรือตอนก่อนด้วย

นายจำเลย ตอนก่อน

พยาน ก่อน ๆ เคยเป็นเสมียนในกระทรวงนครบาล
ตอนหลังเป็นผู้ช่วยเลขานุการคณะกรรมการกฤษฎีกา เป็น
กรรมการราษฎร เป็นรัฐมนตรีไม่ว่าการ คือ เป็นรัฐมนตรี
ลอย แล้วเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ต่างประ-
เทศ กระทรวงการคลังแล้วเป็นผู้สำเร็จราชการ

นายจำเลย ในการขอพระราชทานรัฐธรรมนูญเพื่อเปลี่ยนแปลงการปกครองแห่งราชอาณาจักรไทย อาจารย์ได้เกี่ยวข้องอย่างไร ?

พยาน ก็ได้มีส่วนเกี่ยวข้องอยู่ในขณะที่ขอพระราชทานรัฐธรรมนูญ

นายจำเลย ในฐานะเป็นหัวหน้าฝ่ายพลเรือนใช่ไหม ?

พยาน ตามที่เขายกย่องกันก็เป็นเช่นนั้น

นายจำเลย ในการจับกุมอาชญากรสงครามนี้มีบุคคลสงสัยเป็นจำนวนมากว่าท่านอาจารย์เป็นผู้อำนวยความสะดวกจับกุม อยากทราบว่าเป็นความจริงเพียงไร

พยาน ข้อนี้อธิบายได้ว่าเป็นความจริงเลย ขณะนี้อ่านในการสังเขปนั้นก็ไม่มี และในทางพฤตินัยก็ไม่เกี่ยวข้อง สุดแต่อำนาจของคณะกรรมการจะจัดการ เป็นสิทธิซึ่งคณะกรรมการเห็นสมควรก็จะได้จัดทำไป

นายจำเลย ในการก่อตั้งคณะหนึ่ง เรียกว่าคณะต่อต้านญี่ปุ่น ซึ่งในภายหลังได้ชื่อว่าเป็นคณะเสรีไทยนั้น ท่านอาจารย์ได้เกี่ยวข้องอย่างไร ?

พยาน ก็ได้เกี่ยวข้องกับในเรื่องการต่อต้านญี่ปุ่นนี้ คือ
 เริ่มกระทำตั้งแต่ในวันแรกที่ญี่ปุ่นเข้ามาในเมืองไทย แล้ว
 ต่อมาได้ชักชวนเพื่อนฝูงหรือบุคคลที่สนิทสนม ให้เข้าร่วมใน
 ส่วนภายในนี้เป็นจำนวนมาก และแม้แต่ในส่วนที่อยู่ใน
 ต่างประเทศก็มีบรรดาผู้ที่รู้จักหรือชอบพอกันหลายคนปฏิบัติ
 การในต่างประเทศ มาในที่สุดเมื่อกิจการได้คลี่คลายขยายตัว
 ออกไปหรือความเจริญในการต่อต้านได้แผ่ไพศาลมากขึ้น
 ทางฝ่ายอังกฤษจึงได้ให้นายจลวย ฯ มากระโดดร่มนำสาส์น
 สัมพันธมิตรมาถึงข้าพเจ้าหนึ่งฉบับ ในขณะที่สัมพันธมิตร
 ได้ชี้แจงว่าเขายอมรับว่า ข้าพเจ้าเป็นหัวหน้าของคณะต่อ
 ต้านทั้งภายในและภายนอกประเทศ และในสาส์นฉบับเดียว
 ก็นั้น ยังได้ชี้แจงมาเช่นเดียวกันอีกว่า เขาพร้อมที่จะรับ
 รองความเป็นเอกราชของประเทศไทย

นายจำเลย ในการตั้งคณะต่อต้านนี้มีกลยุทธ์
 กลวิธีอย่างไรบ้าง

พยาน ในการต่อต้านนี้ หลักสำคัญเราได้วางแผน
 ยุทธการไว้ดังนี้คือ จะต้องพยายามทุกวิถีทางเพื่อมิให้ญี่ปุ่น
 เข้ามายึดประเทศไทย ก่อนที่จะถึงวันกำหนดว่าจะได้มีการ

รมเกิดขึ้นอย่างพร้อมเพียงกัน ต่อจากนั้นไปจะต้องไม่ให้เข้า
 ประเทศไทยได้ ในการทำเช่นนี้ได้มีข้อตกลงกันว่า เราจะ
 ต้องทำด้วยอาการพรางทุกอย่าง ความจริงทางฝ่ายเราก็ไม่
 ต้องการจะพรางอะไรให้มากมายนัก เพราะถ้าพรางมากนัก
 ความบริสุทธิ์ในใจไม่เพียงพอ แต่ตรงกันข้ามทางฝ่ายไหน
 แข็งรังเต็น้มาเอง และขอยกตัวอย่างให้เห็นคือมีอยู่คราวหนึ่ง
 เมื่อคราวเปลี่ยนรัฐบาลจากท่านจอมพล ป. พิบูลสงคราม
 มาเป็นรัฐบาลนายควง ๆ แล้ว เวลานั้นการกระจายเสียง
 วิทยุของประเทศไทย ได้หยุดชะงัก ไม่มีการบริภาษทางฝ่าย-
 ไหน ทางฝ่ายสัมพันธมิตรจึงได้ให้นายเสนาะ นิลกำแหง
 มากระโดดร่มลงที่อุทัยธานีและได้มีสาสน์ถึงข้าพเจ้าอีก ว่า
 การที่เราได้งดไม่บริภาษ อาจจะทำให้ญี่ปุ่นสงสัย เพราะ
 ฉะนั้นสิ่งใดที่เคยทำมาก่อนก็ให้ทำต่อไป นี่เป็นข้อที่ต้องให้
 เราทำอำพราง แต่ว่าในทางใจเราไม่อยากจะทำเลย มีบางคร้ง
 ซึ่งเป็นเหตุร้ายแรงจนถึงกับจะเกิดปะทะกัน เช่นเมื่อคราว
 ญี่ปุ่นขอร้องจะเอาเงินจากเราเพิ่มขึ้นตามที่ตกลงกัน ฝ่ายเรา
 เห็นว่า เราทนอยู่ไม่ไหว ถ้าญี่ปุ่นจะเอาเงินจากเรามาก

ชายนัก เราจึงได้นัดแนะกันว่าสมควรจะเริ่มลงมือทำงาน
 ได้แล้ว จึงได้บอกกับญี่ปุ่นไปว่าเวลานี้ทางฝ่ายเรายังไม่
 พร้อมที่จะจัดการตามนั้นได้ ซึ่งทางฝ่ายโน้นเขาก็ได้รับเรื่อง
 ไว้พิจารณาแล้ว เพราะฉะนั้นกลยุทธ์การทำงานของเรา
 จึงมีหลักสำคัญอยู่ที่ทำพราง นี่เป็นหลักการ ครั้นเมื่อได้ถึง
 วันกำหนดคือ D. day แล้วและได้มีการเปิดเผยก็คงจะเข้า
 หลักยุทธวิธีของการรบ เราได้ตกลงกันว่าจะต้องมีการพราง
 กลยุทธ์เป็นสำคัญ ทั้งนี้มิใช่ว่าเป็นเรื่องที่เราจะหักหลังญี่ปุ่น
 เราไม่ได้หักหลังใคร แต่ตัวของเราเองนั้นได้ตั้งใจแต่ต้นมา
 แล้วว่า เราต้องการจะต่อสู้กับทุกชาติที่รุกรานเรา ส่วนการที่
 ได้ยอมผ่อนผันให้แก่ญี่ปุ่นนั้นเป็นกลวิธีที่ได้ตกลงกันกับ
 สัมพันธมิตรเรียบร้อยแล้ว ไม่ใช่คิดขึ้นเอง

นายอำเภอ การพรางในที่นี้ ท่านอาจารย์หมายถึง
 ความถึงการพรางญี่ปุ่นใช่ไหม ?

พยาน ใช่

นายอำเภอ การที่มีสหประชาชาติทำสงครามนั้น
 เขามีอุดมคติอย่างไร ท่านอาจารย์ทราบหรือไม่

พยาน เป็นที่ปรากฏชัดแล้วว่า ประเทศที่ทำการสงครามคราวนี้ก็เพื่อประชาธิปไตย นี่เป็นอุดมคติซึ่งเขาได้แถลงอยู่เสมอ

ทนายจำเลย ประเทศญี่ปุ่นได้เริ่มเป็นศัตรูต่อประชาธิปไตยตั้งแต่เมื่อไร ?

พยาน ก็จะให้ทราบโดยแน่นอนนั้นทราบไม่ได้ แต่เรื่องมันเป็นมาพอจะสรุปได้ดังนี้คือ ในชั้นเดิมเมื่อประเทศญี่ปุ่นได้เข้าอยู่ในภาวะที่เรียกว่าความเจริญสมัยใหม่ ได้นั้นก็เพราะมีการปกครองแบบสมัยใหม่ คือ มีรัฐธรรมนูญ ขณะนั้นประเทศญี่ปุ่นได้พยายามที่จะบำเพ็ญตนให้เป็นประชาธิปไตยเหมือนกัน แต่ต่อมาภายหลังได้มีพวกนิยมในลัทธิจักรพรรดินิยมเกิดขึ้น อันได้แก่พวกทหารหนุ่มๆ ของญี่ปุ่น พยายามโน้มน้าวให้ประเทศญี่ปุ่นเข้าสู่ระบอบเผด็จการ ซึ่งถ้าจะนับเวลาแล้ว ตามความคิดเห็นของข้าพเจ้าเห็นว่าระบอบเผด็จการ ของ ญี่ปุ่น ได้เริ่มตั้งแต่คณะนายทหารหนุ่มญี่ปุ่นได้เข้าทำการยึดอำนาจบางส่วนและได้เข้าทำร้ายนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีบางคนในปี พ.ศ. ๒๔๗๘ ถึง ๒๔๗๙

ราว ๆ เดือนกุมภาพันธ์ นับแต่นั้นมาญี่ปุ่นก็กลายเป็น
จักรวรรดินิยมและเป็นศัตรูต่อประชาธิปไตยอย่างเด่นชัด

นายจำเลย แปลว่าก่อนหน้าที่นายทหารจะได้เข้า
ยิงรัฐมนตรีอย่างที่ท่านอาจารย์ว่ามานั้น ญี่ปุ่นก็เป็นประชา
ธิปไตย

พยาน พยายามบำเพ็ญตัวเป็นประชาธิปไตยพอ
สมควร แต่ฝ่ายที่ไม่ชอบประชาธิปไตยก็มีเหมือนกัน แต่
อำนาจของฝ่ายที่ไม่ชอบยังไม่เข้าปกคลุมเต็มที่เหมือนดังภาย
หลังที่นายทหารหนุ่ม ๆ ได้ฆ่ารัฐมนตรีแล้ว

นายจำเลย พระสารสาสน์ ฯ จำเลยได้ไปประเทศ
ญี่ปุ่นก่อนนายทหารทำการยิงรัฐมนตรีหรืออย่างไร

พยาน ไปครั้งแรกไปก่อน

นายจำเลย ท่านอาจารย์รู้จักพระสารสาสน์ ฯ จำ
เลยตั้งแต่เมื่อใด

พยาน รู้จักมากกว่า ๒๐ ปีแล้ว

นายจำเลย ความเป็นมาของพระสารสาสน์ ฯ เป็น
มาอย่างไร คือ หมายถึงเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความคิดความเห็น
ทางการบ้านเมือง มีอคติไปทางใด

พยาน จำได้ว่าเมื่อก่อนที่ข้าพเจ้าจะออกมาจากประเทศฝรั่งเศสเพื่อกลับประเทศไทยในปี ๒๔๖๕ เวลานั้นพระสารสาสน์ ฯ เป็นเลขานุการสถานทูต ข้าพเจ้าเป็นนักเรียน จะเดินทางกลับ พระสารสาสน์ ฯ ได้เชิญไปรับประทานอาหารที่ร้านขายอาหารแห่งหนึ่ง ในครั้งนั้นพระสารสาสน์ ฯ ก็ได้พยายามพุดจา เพื่อจะล้วงถึงความรู้สึกของข้าพเจ้าเมื่อกลับมาถึงประเทศไทยแล้วว่าจะทำอะไร คือเรื่องการขอพระราชทานรัฐธรรมนูญนั้น ก็ได้เริ่มทำกันที่ประเทศฝรั่งเศส พระสารสาสน์ ฯ จึงอยากจะล้วงถามข้อความจากข้าพเจ้าในครั้งนั้น ข้าพเจ้าไม่กล้าบอกเพราะเห็นว่า พระสารสาสน์ ฯ เป็นข้าราชการ ส่วนข้าพเจ้าเป็นนักเรียน แต่อย่างไรก็ตามนี่เป็นการแสดงว่าพระสารสาสน์ ฯ สนใจมาก เมื่อข้าพเจ้ากลับมาประเทศไทยแล้วประมาณปีเศษหรือ ๒ ปี ได้ทราบว่ามีพระสารสาสน์ ฯ ลาออกจากสถานทูต และกำลังเขียนหนังสือได้ชักชวนพวกนักเรียนให้ร่วมกันก่อการปฏิวัติ ในระหว่างที่ประเทศไทยเรายังไม่มีระบอบประชาธิปไตย เรื่องนี้ข้าพเจ้าได้ทราบจากพวกนักเรียนที่กลับมาจากประเทศฝรั่งเศสเล่าให้ฟังว่า บางครั้งก็ได้เชิญพวกนักเรียนไปรับประทานอาหาร และบางคนที่ได้รับการชักชวนตรง ๆ ก็มี

นายอำเภอ คนที่ได้รับการชักชวนตรง ๆ จาก
พระสารสาสน์ ๆ มี คร. เตือน บุณาค ไซ้ไหม ?

พยาน มีหลายคน แต่เท่าที่ได้ยินก็เห็นว่า ในการ
ชักชวนคราวนั้น มีคนหนึ่ง ๆ กันมาก แต่มีคนหนึ่ง คูเหมือน
จะเป็นคนเถื่อนที่เห็นชอบด้วย แต่นั่นต้องถามคุณเดือนดู
ก่อนเพื่อความแน่นอน ที่คุณพระสารสาสน์ ๆ คิดเปลี่ยนแปลงการปกครองนั้น เป็นส่วนหนึ่งต่างหากจากที่เราขอ
พระราชทานรัฐธรรมนูญ

นายอำเภอ เหตุผลที่ท่านอาจารย์เริ่มตั้งคณะต่อ-
ต้านญี่ปุ่นนั้นมื่ออย่างไร ความรู้สึกในเรื่องบ้านเมืองมื่ออย่างไร
จึงได้ตั้งคณะต่อต้านญี่ปุ่นขึ้น

พยาน เหตุผลสำคัญก็เกี่ยวกับอุดมคติอย่างทีกล่าวมา
แล้ว คือข้าพเจ้าและเพื่อนฝูงที่สนิทสนมเป็นอันมากต่างมี
ความเห็นร่วมกันที่จะถืออุดมคติในทางประชาธิปไตย นี่เป็น
รากเง้าแห่งอุดมคติในทางความรู้สึก เมื่อเราได้มีความรู้สึก
อย่างเดียวกันเช่นนั้น และเห็นว่าสงครามนั้น ถึงแม้ฝ่ายใดจะ
ทำขึ้นโดยเป็นศัตรูต่อประชาธิปไตยแล้ว เราจะต้องต่อสู้เพื่อ

อุดมคติของเรา และอีกประการหนึ่งการที่ได้เกิดสงครามขึ้นทางมหาเอเชียบูรพา ก็รู้สึกว่าเป็นสิ่งที่ทำให้ชาติของเราได้รับความเดือดร้อน และถ้าหากเราไม่กระทำอย่างหนึ่งอย่างใดเสียเลยแล้ว ผลแห่งการสงครามจะทำให้ประเทศของเรากลายเป็นประเทศที่แพ้สงคราม ประเทศซึ่งแพ้สงครามนั้นก็ย่อมทรบกันอยู่ดีแล้วว่ามีฐานะเป็นอย่างไร เราจึงได้พยายามทำทุกวิถีทางเพื่อจะช่วยสหประชาชาติ อันจะเป็นผลทำให้ประเทศของเราได้รอดพ้นจากสภาพการเป็นผู้แพ้สงคราม

นายจำเลย แผนการดำเนินการต่อต้านญี่ปุ่นนี้ ท่านอาจารย์ได้กำหนดเอาดินแดนส่วนไหนของประเทศเป็นส่วนต่อต้านในครั้งแรก

พยาน ในครั้งแรกได้คิดไว้หลายชั้น แต่แรกทีเดียวนั้นได้กำหนดเอาดินแดนทางภาคเหนือ นับตั้งแต่จังหวัดนครสวรรค์เป็นต้นไป และรวมทั้งดินแดนทางภาคอีสานด้วย

นายจำเลย ความคิดชั้นแรก จะส่งใครไปเป็นผู้บัญชาการต่อต้านทางดินแดนภาคเหนือ

พยาน เดิมทีเดียว เมื่อญี่ปุ่นได้ขึ้นประเทศไทย
 เมื่อวันที่ ๘ ธันวาคมแล้ว ได้มีเพื่อนฝูงมาหาข้าพเจ้าหลาย-
 คน ได้มาถามความเห็นของข้าพเจ้าว่า นี่เราจะปล่อยประเทศ
 ให้เป็นอยู่เช่นนี้หรือ ข้าพเจ้าได้บอกไปว่าความคิดของ
 ข้าพเจ้ามีอยู่แล้ว เมื่อมีใครมารีบอาสาที่จะใช้ให้ไป ผู้ที่
 ข้าพเจ้าใช้ให้ไปเป็นคนแรกก็คือ หลวงกาจสงคราม ซึ่ง
 ขณะนั้นเป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการคลัง หลวง-
 กาจสงครามได้เข้ามาหาเป็นคนแรก มาชวนให้ข้าพเจ้าหนีไป
 อยู่ต่างประเทศ แต่ข้าพเจ้าบอกกว่าอย่าไปเลย เพราะเราได้
 ยึดดินแดนตั้งแต่จังหวัดนครสวรรค์เป็นต้น ไปไว้สำหรับต่อ-
 ท้านญี่ปุ่นเสร็จเรียบร้อยแล้ว หลวงกาจ ฯ บอกว่า ถ้าอย่าง
 นั้นผมขอไปด้วย และเราก็ได้ไปชวนพวกทหารที่จังหวัด-
 นครสวรรค์เพื่อกำเนินการยึดทางรถไฟไว้พวกหนึ่ง อีกพวก
 หนึ่งยึดทางโคราช ทางภาคเหนือก็มีเช่นคุณพึ้ง คุณทอง
 และทองเปลว ซึ่งให้ไปดำเนินการทางเขาพดด้วงเป็นต้นไป
 แต่ผลสุดท้ายทำไม่ได้ทั้งสองทาง เพราะว่าญี่ปุ่นได้ขึ้นไป
 ถึงดินแดนที่เรายึดไว้เสียแล้ว โครงการอันนี้จึงเป็นอันล้ม

นายจำเลย การคิดจะต่อต้านญี่ปุ่นนั้น ในชั้น
แรก ๆ ได้ติดต่อกับทุกต่างประเทศ เช่นทูตอังกฤษบ้าง
หรือเปล่า

พยาน ข้าพเจ้าได้ติดต่อกับ คือเมื่อวันที่ ๘ เมื่อทาง
รัฐบาลได้ตกลงให้ญี่ปุ่นเข้าเมืองได้แล้ว คือนั้นข้าพเจ้าไม่ได้
นอนตลอดคืน ตอนบ่ายวันรุ่งขึ้นจึงได้กลับบ้าน ที่กระทรวง
ได้พบกับท่านเอกอัครราชทูตอังกฤษได้สนทนากัน ข้าพเจ้า
ได้ชี้แจงว่า เรื่องที่เกิดขึ้นเช่นนี้เป็นคราวจำเป็น ความจริง
เรามีได้มีเจตนามุ่งร้ายต่อสหประชาชาติแต่ประการใดเลย และ
ทางฝ่ายคุณติแรก ข้าพเจ้าก็ได้มอบให้ปรับความเข้าใจเมื่อ
พบกับทูตอังกฤษและทูตอเมริกันที่กระทรวงการต่างประเทศ
เวลานั้นคุณติแรกปรารถนาว่า พวกเราซึ่งนิยมอนุคมคติประชา
ธิปไตยประสงค์จะขอให้ออก โดยไม่ขอร่วมมือกับรัฐบาล
ในขณะนั้น แต่ทูตอังกฤษและอเมริกันได้บอกกับคุณติแรก
ว่า เพื่อประชาธิปไตยขออย่าให้ออก จะต้องอยู่ และทำ
เพื่อประชาธิปไตยต่อไป อันเป็นนโยบายเกี่ยวกับเรื่องการ
พราง จึงได้กล่าวมาแล้ว

นายอำเภอ ระหว่างที่ญี่ปุ่นขึ้นประเทศไทย ท่าน-
อาจารย์รับตำแหน่งหน้าที่ในกระทรวงการคลังใช้ไหม

พยาน ใช่

นายอำเภอ ต่อมาอีกนานเท่าไรจึงได้เป็นผู้สำเร็จ ฯ

พยาน ราว ๘ วันต่อมา จึงได้เป็นผู้สำเร็จ ฯ

นายอำเภอ เหตุผลที่ต้องรับหน้าที่เป็นผู้สำเร็จ ฯ
นั้น เพราะอะไร

พยาน เวลานั้น รัฐบาลในขณะนั้นบอกว่า ญี่ปุ่น
ไม่พอใจข้าพเจ้าถือว่าเป็นพวกสหประชาชาติ ญี่ปุ่นอยากจะ
ให้ข้าพเจ้าออกจากรัฐบาล เพื่อให้ขาดจากอำนาจทางฝ่าย-
บริหาร แต่อยากจะให้อยู่ในตำแหน่งอะไรก็ได้ที่มีเกียรติยศ
แต่ทำอะไรไม่ได้ ก็หมายความว่า เขาขยุ้มมาให้เป็นผู้สำเร็จ ฯ
เพราะมีตำแหน่งว่างอยู่หนึ่งตำแหน่ง

นายอำเภอ ท่านอาจารย์ยินดีที่จะรับตำแหน่งนี้
หรือไม่

พยาน ข้าพเจ้าปฏิเสธ เมื่อครั้งท่านนายกรัฐมนตรี
เรียกให้ข้าพเจ้าไปพบครั้งนั้น ข้าพเจ้าบอกว่า ไม่พึงประสงค์

ขอเป็นเพียงสมาชิกสภา ฯ แต่เมื่อได้พบกับหลวงอดุล ฯ
 รองนายกรัฐมนตรีก็ได้บอกว่าขอให้ช่วยอย่าให้เป็นผู้สำเร็จ ฯ
 เลย หลวงอดุล ฯ บอกว่า เมื่อทางรัฐบาลพึงประสงค์
 เช่นนั้น เพื่อประโยชน์ของส่วนรวมขอให้รับ ข้าพเจ้าได้มา
 ปรีกษาเพื่อนฝูงดูเหมือนกันว่าจะควรรับหรือไม่ มีความ
 เห็นแยกออกเป็น ๒ ฝ่าย บางคนเห็นว่าไม่ควรรับ บางคน
 เห็นว่าควรรับ เหตุผลของฝ่ายที่ควรรับมีว่า ถ้าหากยังอยู่
 ในตำแหน่งผู้สำเร็จ ฯ งานต่อท่านญี่ปุ่นก็จะทำได้สะดวก
 เพราะอย่างน้อยที่สุด ญี่ปุ่นก็นิยมนับถือพระเจ้าแผ่นดิน
 การที่เราเป็นผู้สำเร็จ ฯ เขาก็ต้องนับถือ กิจการงานอะไร
 ที่ทำก็ยังคงถือว่าเป็นสมาชิกประเภท ๒ อยู่ ด้วยเหตุนี้ข้าพเจ้า
 จึงได้ยอมรับ

นายจำเลย ในการต่อคำณญี่ปุ่นนี้ ท่านอาจารย์มี
 ความคิดเห็นอย่างไรในเรื่องจอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็น
 นายกรัฐมนตรี ผลที่ได้รับเป็นความสะดวกหรือขัดข้องอย่างไร
 มีบ้างไหม

พยาน เท่าที่ทราบก็คือราษฎรไม่พอใจ อยากให้
จอมพลออก ทั้งสหประชาชาติทุกประเทศ อังกฤษ อเมริกัน
จีนก็ไม่พอใจอยากจะทำให้ออกเสีย

นายจำเลย เนื่องในการคิดที่จะต่อต้านญี่ปุ่นนี้
ท่านอาจารย์ได้เคยเรียกพระสารสาสน์ ฯ จำเลยมาจากต่าง
ประเทศบ้างหรือไม่

พยาน เมื่อญี่ปุ่นขึ้นเมืองแล้วประมาณสัก ๑๕ วัน
ข้าพเจ้าได้ให้พระสารสาสน์ ฯ เข้ามาในกรุงเทพ ฯ เพื่อสอบ
ถามลาดเลาว่า ญี่ปุ่นได้คิดการอย่างไร และถ้าพอดีพอร้าย
พระสารสาสน์ ฯ ให้ความเห็นอันสมควรก็จะได้ชวนให้เข้า
ร่วมงานด้วย แต่เมื่อพระสารสาสน์ ฯ ได้เข้ามาแล้วได้คุยกัน
ถึงผลแห่งสงคราม พระสารสาสน์ ฯ เวลานั้นบอกว่าญี่ปุ่น
จะชนะ เมื่อพระสารสาสน์ ฯ พูดขึ้นว่าญี่ปุ่นจะชนะเช่นนั้น
ข้าพเจ้าจึงได้กล่าวขึ้นว่า นี่แหละประเทศของเราใน ขณะนั้น
ประชาชนไม่ชอบรัฐบาล น่ากลัวว่า ไม่วันใดก็วันหนึ่ง
สภาผู้แทนราษฎรอาจจะลงมติไม่ไว้วางใจได้ ในกรณีเช่นนั้น
ก็ควรจะได้มีการเปลี่ยนแปลงรัฐบาลเสียใหม่ แต่ก็ได้เป็นที่

ทราบกันแล้วว่าการเปลี่ยนแปลงรัฐบาลนั้น ไม่ใช่เป็นของง่าย เพราะรัฐบาลไทยเราขณะนั้นญี่ปุ่นสนับสนุนอยู่มาก ถ้าไปเปลี่ยนเข้า พอดีพอร้าย ญี่ปุ่นอาจจะยึดประเทศไทยก็ได้ นโยบายแห่งการต่อต้านมีอยู่ว่าไม่ให้ญี่ปุ่นมายึดประเทศไทย และจะต้องทำทุกอย่างเพื่อให้การได้เป็นไปตามความประสงค์นี้ จึงได้เกิดวิธี Underground หรือสันติบาลใต้ดินขึ้นในชั้นหลัง ข้าพเจ้าได้ถามพระสารสาสน์ ว่า ถ้าหากว่าคุณพระว่าญี่ปุ่นจะชนะ คุณพระเป็นนายกรัฐมนตรีเสียเองเป็นไป การพูดนี้พูดกันฐานเพื่อน คุณพระตอบว่าไม่สามารถรับได้ เพราะถ้ารับก็จะกลายเป็นควิสลิง จึงไม่ได้ชวนพระสารสาสน์ ๗ ให้เข้าร่วมการต่อต้านด้วย แต่ได้บอกไปอีกอย่างหนึ่ง คือไม่ได้พูดเรื่องต่อต้าน ได้พูดถึงเรื่องกิจการภายในว่า ราษฎรไม่พอใจรัฐบาล เพราะฉะนั้นจึงควรที่จะหาทางปรับความเข้าใจกับญี่ปุ่นเสียว่า รัฐบาลที่อยู่ในขณะนี้น่ากลัวจะต้องถูกสภาผู้แทนราษฎรลงมติไม่ไว้วางใจสักวันหนึ่ง และเมื่อพระสารสาสน์ ๗ ไม่ยอมรับเป็นนายกรัฐมนตรี โดยอ้างว่ากลัวจะเป็นควิสลิง ข้าพเจ้าก็ได้ถามว่า ใครเล่าเป็นบุคคลที่

สมควรที่จะทำให้ญี่ปุ่นเข้าอกเข้าใจและดำเนินการพร่างได้ตาม
นโยบาย เวลานั้นได้พิจารณาถึงเจ้าคุณพหล ฯ บ้างคุณ
หลวงสินธุ์ ฯ บ้าง คุณหลวงศุภ ฯ บ้าง และคุณควงบ้างแต่
ผลสุดท้ายได้แก่คุณควง ข้าพเจ้าได้มานึกว่า การที่จะ
พร่างให้สำเร็จได้นั้น จะต้องใช้บุคคลซึ่งตีหน้ากับญี่ปุ่น ได้
ก็ได้พิจารณาเห็นคน ๆ หนึ่ง ที่จะทำหน้าที่อยู่น่าจากใต้คิ
จึงได้พูดกับพระสารสาสน์ ฯ ว่า ถ้าหากจอมพลต้องออก
เพราะสภา ฯ ลงมติไม่ไว้วางใจแล้ว และคุณควงขึ้นมาแทน
ที่แล้วญี่ปุ่นจะขัดข้องอย่างไร และถ้ามีโอกาสอย่างไรแล้ว
ขอให้พระสารสาสน์ ฯ ลองพูดกับคุณควงดูซิว่าจะเห็นอย่างไร
ต่อจากนั้นคุณพระก็กลับ

นายจำเลย ที่คุณพระสารสาสน์ ฯ พูดว่า ญี่ปุ่น
จะชนะสงครามนั้น ท่านอาจารย์สังเกตเห็นหรือไม่ว่า ได้พูด
ด้วยความบริสุทธิ์ใจ หรือมีอะไรเคลือบแฝงอยู่

พยาน ถ้าสังเกตละก็ พูดด้วยความบริสุทธิ์ใจ เพราะ
เวลานั้นเป็นเวลาญี่ปุ่นกำลังรบชนะ ก็ได้หลายแห่ง และ
ด้วยความเป็นธรรมชาติ แม้นอกจากคุณพระสารสาสน์ ฯ ก็เคย

มีคนใหญ่ ๆ โต ๆ หลายคนในเมืองไทยมีความเห็นว่าญี่ปุ่นจะชนะ นั่นเป็นความเห็นโดยบริสุทธิ์ใจ แต่การทำนายสงครามนั้น อาจจะทายผิดบ้างถูกบ้างก็ได้ นอกสนาม คนวิจารณ์เรื่องเหล่านี้มีมากหลายคน

นายจำเลย บุคคลที่ว่ามีหลายคนนั้น เขาเหล่านั้นได้ถูกจับเป็นอาชญากรสงครามด้วยหรือเปล่า

พยาน ที่ถูกจับก็มี หรือบางทีก็เป็นอย่างนั้นคือความเห็นของเขานั้นเป็นไปในทางไม่บริสุทธิ์ใจ ภายหลังจึงได้เข้ามาร่วมมือ ในการต่อต้านก็มี

นายจำเลย แปลว่า ในขณะที่เริ่มการต่อต้านญี่ปุ่นนั้น เติมทีมีความเห็นว่าญี่ปุ่นจะชนะสงคราม แล้วต่อมาก็ได้เข้าร่วมในคณะต่อต้านด้วยก็มี ใช่ไหม แล้วท่านอาจารย์ได้รับไว้ร่วมด้วยหรือเปล่า

พยาน รับ เพราะเราถือหลักว่าสิ่งใดจะนำเราไปสู่ความเจริญแก่ประเทศชาติแล้ว เราจะทำทุกอย่าง การต่อต้านญี่ปุ่นนี้เป็นผลดีแก่ประเทศชาติ และเมื่อเขาได้มา

รู้สึกในภายหลังถึงผลได้ผลเสียในการสนับสนุนญี่ปุ่น เขาได้
กลับใจแล้ว เราก็คับเข้ามา

นายจำเลย การสนทนากันวันนั้น เป็นการภายใน
อย่างกันเองหรือ

พยาน สนทนากันอย่างเพื่อนพูดกัน

นายจำเลย ท่านอาจารย์ก็รู้จักพระสารสาสน์ ๖ มา
นานแล้ว (หันมาทางจำเลย) ขอประทานโทษจำเลย จำเลย
เป็นคนหัวรั้นชอบเถียง ไซ้ใหม่

พยาน ไซ้

นายจำเลย กับท่านอาจารย์ก็เคยเถียงกันเสมอ ถ้า
ท่านอาจารย์ว่าอย่างนี้จำเลยก็ว่าอย่างนั้น ถ้าท่านอาจารย์ว่า
แพ้ จำเลยก็ว่าชนะเป็นเนื่องนิจไซ้ใหม่ ?

พยาน มีหลายข้อหลายประเด็น แกมก็จะชอบเช่น
นั้น

นายจำเลย ระหว่างที่จอมพลเป็นนายกรัฐมนตรี
นั้น ท่านอาจารย์มีความเห็นอย่างไรในเรื่องประชาธิปไตยของ
ชาติ ยังมีอยู่บริบูรณ์ดีหรือเสื่อมสูญไปอย่างไร

พยาน เห็นจะเป็นเรื่องที่รู้จักกันโดยทั่วไปแล้ว ถ้าข้าพเจ้าจะให้การไปอย่างไรนั้น อาจจะไปกระทบกับสำนวนอื่น จึงอยากจะขอสงวนไว้ใครจะปล่อยให้ศาลพิจารณาเองดีกว่า

นายอำเภอ ท่านอาจารย์เคยปรึกษาหารือกับพระ-
สารสาสน์ ๆ จำเลยบ้างหรือไม่ว่า เราจะพยายามเอาประชาธิปไตยกลับคืนมาให้แก่ชาติเราให้ได้

พยาน ชื่อนั้นจริง เพราะพระสารสาสน์ ๆ นั้นเป็นผู้ที่
บำเพ็ญตนว่าเป็น Socialist และบำเพ็ญตนว่าเป็นนักประชาธิปไตย และที่ต้องจากประเทศไทยไปนั้น ก็ด้วยเกรงว่าจะถูกจับกุมหรือถูกข่มเหง ฉะนั้นแทบทุกครั้งทีพระสารสาสน์ ๆ ต้องจากประเทศไทยไป จึงแปลว่าไปเพราะกลัวผู้ที่ไม่ชอบประชาธิปไตย เมื่อเราพบกันครั้งไร ก็มีแทบทุกครั้งทีต่างมีความประสงค์อยากจะให้การประชุมของสภาผู้แทนราษฎรได้เป็นไปในรูปของประชาธิปไตยอย่างแท้จริง และในการปกครองประเทศไทยก็ประสงค์จะให้ได้มีประชาธิปไตยอย่างพร้อมบริบูรณ์ และนอกจากได้พยายามคิดที่จะทำสิ่ง

หนึ่งสิ่งใดที่จะเปลี่ยนจิตใจของรัฐบาลให้กลับมานิยมประชาธิปไตยให้ได้ เรื่องอย่างนี้เราพูดกันแทบทุกครั้งที่พบกัน

นายอำเภอ การที่จะต่อต้านญี่ปุ่นนั้น ได้มีแผนการที่จะเอาจอมพลออกจากรัฐมนตรีด้วยหรือไม่

พยาน นั้นเป็นแผนการอันหนึ่งตามที่ได้ให้การไว้แล้วว่า การที่จะต่อต้านได้สำเร็จนั้น ก็จำเป็นที่จะต้องมีรัฐบาลที่สามารถจะเป็นกำบัง เพื่อให้การต่อต้านนี้สำเร็จโดยเรียบร้อย และก็เป็นที่รู้กันดีแล้วว่า ประชาชนไม่พอใจ ถ้าหากจอมพลยังอยู่

นายอำเภอ ในการเตรียมการเพื่อต่อต้านนั้น ท่านอาจารย์ได้จัดการอย่างไรในค้ำนสภา ฯ

พยาน ในค้ำนทางสภา ฯ นี้ ก็ได้พิจารณาหาวิธีอยู่หลายอย่าง เพราะการที่จะให้รัฐบาลออกนั้น ก็มีอยู่ทางเดียวคือ ออกโดยมติไม่ไว้วางใจของสภา ฯ จะเป็นมติไม่ไว้วางใจทางตรงหรือทางอ้อมก็ได้ แต่ที่จะทำเช่นนี้ได้ก็โดยต้องอาศัย (๑) ผู้ที่เป็นประธานสภา ฯ (๒) กำลังใจของสมาชิกที่จะกล้าคัดค้านในสิ่งซึ่งตนเองเห็นว่าไม่ถูกต้อง ในการนี้ข้าพเจ้า

ได้ติดต่อกับนายทองเปลว ชลภูมิ ซึ่งในเวลานั้นเป็นเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร ให้พยายามชี้แจงต่อสมาชิกให้เกิดกำลังใจปฏิบัติหน้าที่ของตนไปในทางที่ถูกอย่างหนึ่ง และอีกอย่างหนึ่ง ผู้ที่เป็นประธานสภาผู้แทนราษฎรนั้นก็ควรจะให้ได้บุคคลซึ่งร่วมอยู่ในคณะต่อต้านนี้ เพื่อจะได้ปฏิบัติการให้ถูกต้องตรงกันได้ ในครั้งนั้นจึงได้มีเรื่องตามที่ทราบกันอยู่แล้ว คือสภาได้ลงมติให้นายทวิ บุณยเกตุ เป็นประธานสภาผู้แทนราษฎร แล้วต่อมาภายหลังก็มีเรื่องนายทองเปลว ๖ ถูกจับตัวไปคุมขังอีกด้วย เพราะมีบุคคลบางคนนำความไปชี้ต่อผู้ที่มีอำนาจในเวลานั้นว่า นายทองเปลว ๖ เป็นตัวการทางฝ่ายสมาชิกสภา ๖

นายอำเภอ นายทวิ บุณยเกตุ ซึ่งสภา ๖ เสนอให้เป็นประธานสภา ๖ นั้นเป็นบุคคลในคณะต่อต้านญี่ปุ่นด้วยหรือเปล่า

พยาน ใช่

นายอำเภอ แล้วผลที่สุดไม่ได้เป็นประธานสภา ๖ หรืออย่างไร ?

พยาน นายกรัฐมนตรีไม่ยอมลงชื่อรับสนอง ฯ

นายจำเลย ในสมัยนั้นคือจอมพล ไซ้ใหม่ ?

พยาน ถูกแล้ว

นายจำเลย ในด้านตำรวจ อยู่ในแผนการที่ท่าน
อาจารย์คิดต่อต้านด้วยหรือเปล่า

พยาน ด้วย

นายจำเลย ได้ดำเนินการอย่างไรบ้าง

พยาน สำหรับด้านตำรวจนั้น ก็อย่างนี้....แต่อยาก
จะให้ทราบเสียก่อนว่า ในครั้งก่อน ๆ ได้มีตำรวจติดตาม
สมาชิกสภา ฯ อยู่เสมอ ซึ่งเป็นการทำให้สมาชิกสภา ฯ ไม่มี
กำลังใจในการคัดค้านหรือทำอะไรต่าง ๆ ดังที่ได้เห็นกันชัด
อยู่แล้ว จึงได้มานึกว่า เราทำอย่างไรจึงจะให้สมาชิกมีกำลัง
ใจ ได้เห็นว่าไม่มีวิธีอื่นนอกจากจะทำความเข้าใจกับอธิบดี
กรมตำรวจว่า ของตอย่าให้มีตำรวจสกรอยสมาชิกเลย และ
ขอให้บำเพ็ญตนเป็นกลางให้แก่ประโยชน์ของชาติเป็นส่วน
รวม ในการนี้ให้คุณติเรก ฯ ไปปรับความเข้าใจกับหลวง
อดุล ฯ หลายครั้ง แต่ผลสุดท้ายก็ตกลง สมาชิกจึงได้กล้า

กักค้ำนพระราชบัญญัติที่เกี่ยวกับจังหวัดเพชรบูรณ์และพุทธ-
 บรมณฑล และได้มีคนกล้าเสนอลงมติไม่ไว้วางใจคณะ
 รัฐบาล เพราะไม่มีตำรวจคอยตามหลังเหมือนแต่ก่อน อัน
 เป็นผลให้ท่านจอมพลแพ้ในครั้งนั้น

นายจำเลย รัฐบาลจอมพลออกในครั้งนั้นหรือ
 พยาน ออกในครั้งนั้นเอง

นายจำเลย การที่ท่านเป็นผลให้รัฐบาลจอมพล
 ออกจากคณะรัฐบาลได้นี้เป็นของยากง่ายเพียงไร

พยาน ความจริงไม่อยากจะบรรยายให้ยืดยาวแต่รู้สึก
 ว่าเป็นของไม่ใช่ง่าย

นายจำเลย เพื่อประโยชน์แห่งคดีนี้เกี่ยวกับเรื่อง
 ของจำเลย จึงต้องขอความกรุณารบกวน เพราะเหตุว่าจำเลย
 เป็นผู้ที่มีส่วนในการที่จะทำให้จอมพลออกเหมือนกัน ขอได้
 โปรดแสดงความลำบากในการที่จะให้จอมพลแปลกออก เป็น
 เหตุผลประกอบด้วย

พยาน การที่จะออกได้นั้น เนื่องจาก (๑) ตัวท่าน
 สมักใจเองและ (๒) มีมติของสภาผู้แทนราษฎรไม่ไว้วางใจ

ทางตรงหรือทางอ้อม มีบางครั้งซึ่งท่านได้ยื่นใบลาออกเอง
 แต่ว่าผลก็เป็นเรื่องว่าท่านไม่ออก เรื่องที่ว่าความยุ่งยากมี
 ประการใดนั้น ถ้าทุกคนได้ทวนระลึกดูแล้ว จะเห็นว่าไม่ใช่
 ของง่ายที่จะให้ท่านออก และการลงมติในเวลานั้นก็ลำบาก
 เพราะไม่ค่อยมีสมาชิกคนใดกล้า เท่าที่ทราบกันอยู่ก็มีเสียง
 คัดค้านในเวลานั้นเพียง ๑๐ คน นอกจากนั้นก็มีความเกรง
 กลัว ไม่กล้าพูด และหลักสำคัญที่สุดก็มีอยู่ว่า จอมพลมีพวก
 ทั้งในสภา ฯ และนอกสภา ฯ อยู่มาก ทุกคนก็ยังคงจำได้ดีว่า
 เวลานั้นใคร ๆ ก็อยากให้ท่านออก แต่กลัว เพราะขัดด้วย
 วิธีการหลายอย่างที่ท่านไม่ออก

นายจำเลย วิธีการหลายอย่างมีอะไรบ้าง เช่นยื่น
 ใบลาออกแล้วก็ไม่ออก

พยาน เป็นเรื่องที่ทราบกันอยู่แล้ว ขอโทษ ประ
 เดียวจะไปพัวพันกับสำนวนอื่น แต่ขอรวมความว่ายากมาก
 ในการที่ท่านจอมพลจะออก เมื่อท่านออกแล้ว ก็มีคนรู้สึก
 ว่าง่าย แต่ระหว่างที่ท่านอยู่ ขอให้เขาจิตใจพิจารณาทุก
 แล้วก็นว่ายากสักแค่ไหน

ทนายจำเลย ครั้งหนึ่งจำเลยได้เป็นรัฐมนตรี
เศรษฐกิจ ท่านอาจารย์ทราบหรือไม่

พยาน ทราบ

ทนายจำเลย ความจริงท่านอาจารย์เป็นผู้เสนอให้
จำเลยเป็นรัฐมนตรีเศรษฐกิจใช่ไหม

พยาน ที่เสนอนั้น ไม่ได้เสนอโดยตรง หมายความว่า
สนับสนุน

ทนายจำเลย ในเวลานั้นมีคู่แข่งกันหรือไม่

พยาน มี

ทนายจำเลย ใคร

พยาน พระยาราชาวงศ์

ทนายจำเลย โดยผู้ใดเสนอ

พยาน เข้าใจว่าจอมพลสนับสนุนทางเจ้าคุณราช-
วงศ์

ทนายจำเลย แต่ผลสุดท้ายจำเลยได้เป็นใช่ไหม

พยาน ใช่

ทนายจำเลย ที่จำเลยเข้ามาได้รับตำแหน่งหน้าที่
เป็นรัฐมนตรีเศรษฐกิจ เรื่องเดิมมีว่าท่านอาจารย์โทรเลข
เรียกตัวมาเพื่อให้ทำงานช่วยชาติใช่ไหม

พยาน ภายหลังจากที่ได้เสร็จการเปลี่ยนแปลงการปกครองในปี ๒๔๗๕ แล้ว ได้มีความเห็นว่าจะต้องสถาปนาบ้านเมือง และโดยที่เวลานั้นจำเลยเป็นผู้ที่ได้กระทำการค้นคว้าทางเศรษฐกิจอยู่ เห็นสมควรที่จะขอให้มาช่วยบ้านเมือง จึงได้โทรเลขไป

นายจำเลย ครั้งหนึ่ง เมื่ออาจารย์ไปทำงาน Convert เงิน คือเปลี่ยนอัตราดอกเบี้ยในต่างประเทศนั้น จำเลยได้ตามไปด้วยหรือเปล่า

พยาน ที่แรก นี้กว่าจำเลยจะไปส่งเพียงแค่นครปฐม แต่จำเลยตามไปถึงสิงคโปร์ และเมื่อถึงสิงคโปร์แล้วจำเลยจึงได้บอกว่า จำเลยอยู่ในประเทศไทยไม่ได้เพราะกลัวจะถูกข่มเหง และจำเลยเป็นภัยต่อลัทธิเผด็จการ เป็นที่น่าหวาดเสียวนัก จำเลยจึงคิดว่าจะไปอยู่ประเทศญี่ปุ่น แต่จะไปคนเดียว ภรรยาเอาไว้ที่กรุงเทพฯ ฯ

นายจำเลย ระหว่างเดินทางจำเลยมีเสื้อผ้าเครื่องแต่งตัว กระเป๋าหรือเป้ล่า หรือไปแต่ตัว

พยาน คงไม่มีอะไรมาก เพราะตามที่ทราบเข้าใจว่าจะไปส่งแค่นครปฐม

นายจำเลย เมื่อเสร็จจาก Convert เงินแล้ว
 อาจารย์เดินทางรอบโลกและได้ไปญี่ปุ่น ได้พบกันจำเลย
 หรือเปล่า

พยาน พบ

นายจำเลย จำเลยได้แสดงความปริวิตกอย่างไร
 บ้างถึงเรื่องการกลัวเกรงในประเทศไทย

พยาน ทุกครั้งที่พบกัน จำเลยได้แสดงข้อวิตกถึง
 เรื่องเผด็จการ

นายจำเลย แล้วความวิตกของประเทศชาติมีบ้าง
 หรือไม่

พยาน มีพูดเหมือนกัน เป็นเรื่องเกี่ยวกับโครงการ
 เศรษฐกิจของจำเลยซึ่งมีแนวโน้มไปในทาง Socialism

นายจำเลย ต่อจากนั้นมาสักกี่ปีจำเลยจึงกลับจาก
 ประเทศญี่ปุ่น อาจารย์ทราบหรือไม่

พยาน ต่อจากนั้นอีกประมาณสัก ๒ ปี ภายหลังจาก
 กลับมาอีกหนหนึ่ง

นายจำเลย กลับมาคราวนี้จำเลยมีโครงการที่จะทำการค้าใช้ใหม่ ?

พยาน ตอนที่มาคราวนี้ได้มาชี้แจงว่าจะวางโครงการค้าเผยแพร่ไปทั่วอาณาจักร เป็นทำนองคล้าย ๆ บริษัทจังหวัด

นายจำเลย จุดประสงค์ในการที่จำเลยจะทำโครงการค่านั้น จำเลยได้บอกหรือไม่ว่า เพื่อจะทำอะไร

พยาน จำเลยบอกว่าจะเอาพวกเด็กหนุ่ม ๆ จากมหาวิทยาลัยมาฝึกเพื่อประโยชน์ในการค้า และการเมือง การเลือกตั้ง

นายจำเลย เพื่อเป็นการเผยแพร่อิทธิพลใช้ใหม่ ?

พยาน ก็ช่วย

นายจำเลย ในชีวิตของจำเลย ๆ ได้แสดงตนเป็น Socialist Socialism หมายความว่าอะไร

พยาน อันนี้เป็นคำว่าจะต้องอธิบายกันยืดยาวมาก

นายจำเลย ว่าเพียงสั้น ๆ

พยาน ว่าเพียงสั้น ๆ ก็รวมความว่าเป็นการประกอบ การเศรษฐกิจอันพึงกระทำด้วยสาธารณะ ก็หมายถึง

สาธารณะประชาธิปไตย ส่วนในทางเศรษฐกิจนั้นก็มีอยู่หลายสี หลายतिकรีของ Socialism แต่รวมความแล้วก็ไปจากสาธารณะ คือทุกอย่างในการประกอบการเศรษฐกิจจะต้องให้สาธารณะชนเป็นผู้ประกอบ

นายจำเลย การคบหาของจำเลย จำเลยชอบคนชนิดไหน

พยาน เท่าที่ทราบ ก็คือว่าจำเลยบ่าเห็นตนเป็นพวกกรรมกรบ้าง แสดงตนเป็นครูอาจารย์ของพวกกรรมกรบ้าง และบางครั้งก็มีพวกเด็กหนุ่ม ๆ ไปมาหาสู่จำเลยบ้าง

นายจำเลย ท่านอาจารย์รู้จักนายร้อยโท ณ. เณรหรือไม่

พยาน รู้จัก

ทนายจำเลย เกี่ยวข้องเป็นอะไรกับจำเลย

พยาน ร้อยโท ณ. เณร เป็นหัวหน้ากรรมกรคนหนึ่ง เท่าที่ได้ติดต่อกับจำเลยก็รู้สึกว่ามีมาหาความรู้และขอความช่วยเหลือจากจำเลยในการเลี้ยงกรรมกรบ้าง หรือการเลี้ยงชานาบ้าง

นายอำเภอ ร้อยโท ณ. เณร คนนี้เรียกจำเลยว่า

อะไร

พยาน ดูเหมือนจะเรียกว่าครูหรืออาจารย์ จำไม่ได้

แน่ แต่ก็ทำนองนี้

นายอำเภอ เดียวร้อยโท ณ. เณร ยังอยู่หรือไม่

พยาน ถูกประหารชีวิตไปแล้ว

นายอำเภอ ถูกประหารชีวิตในสมัยจอมพล เป็น

นายกรัฐมนตรีใช้ใหม่

พยาน ใช่

นายอำเภอ ในการที่จำเลยอยู่ในประเทศญี่ปุ่น ท่าน

อาจารย์จำได้หรือไม่ว่า ได้เคยบอกให้จำเลยหนีไป

พยาน ถ้าจะว่าบอก ข้าพเจ้าไม่ได้บอกตรงๆ คือว่า

จำเลยได้มาปรารภชื่อว่า จะอยู่ในประเทศไทยไม่ได้เสียแล้ว

ร้อยโท ณ. เณร ฯ ก็ถูกจับ ใคร ๆ ก็ถูกจับ ถ้าจำเลยขึ้นอยู่

ในประเทศไทยอีกก็ถูกจับอีกจำเลยบอกว่ามีหนทางเดียว คือ

จะต้องไปจากประเทศไทย ข้าพเจ้าก็บอกว่าเป็นแล้วควรไป

เมื่อมันอยู่ไม่ได้ก็ควรไป

นายจำเลย ในส่วนตัวจำเลย ท่านอาจารย์ได้ตกลงกับจำเลย ให้มีหน้าที่อย่างไรบ้างในประเทศญี่ปุ่น

พยาน ก็อย่างที่ได้อธิบายมาแล้วในตอนต้น คือขอให้จำเลยพยายามทำความเข้าใจกับญี่ปุ่นว่า ถ้าหากจอมพลท่านต้องถูกสภาฯ ลงมติไม่ไว้วางใจแล้ว และมีการเปลี่ยนคณะรัฐมนตรี คือให้คุณคงฯ เป็นนายกรัฐมนตรีแล้ว อย่าให้ญี่ปุ่นเขาสงสัย ในตอนนี้เห็นจะต้องอ้างว่า เมื่อคราวที่จอมพลยื่นใบลาออกแล้วก็ไม่ออกนั้น ทางญี่ปุ่นได้เคยยื่นหนังสือผ่านมาทางกรมประสานงานว่า ไม่รับรองรัฐบาลใด ๆ นอกจากรัฐบาลชุด จอมพล ป. พิบูลสงคราม ซึ่งแสดงให้เห็นว่าการเปลี่ยนรัฐบาลจอมพลนั้น ไม่ใช่เป็นของที่ทำได้ง่าย นอกจากในส่วภายในจะทำไม่สำเร็จแล้ว ยังมีเหตุการณ์ภายนอก จึงมีอยู่วิธีเดียวที่จะทำคือทำทั้งสองทางได้แก่ทั้งภายในและภายนอก อย่าให้ญี่ปุ่นเขาสงสัยได้

นายจำเลย ระหว่างที่จำเลยอยู่ในประเทศญี่ปุ่น ได้เคยมีจดหมายติดต่อกับท่านอาจารย์หรือเปล่า

พยาน เคยมี. แต่ว่าต้นฉบับหนังสือไม่ได้อยู่ที่ข้าพเจ้า ไม่สามารถจะนำสืบได้

นายจำเลย ถ้าท่านอาจารย์ได้อ่านสำเนาอีกสักครั้ง
จะจำเค้าความได้หรือไม่

พยาน จะต้องขอก่อนว่าจะจำได้หรือไม่

(ทนายจำเลยนำจดหมายให้พยานดู พยานรับไว้ แล้วให้ศาล
เก็บไว้เป็นหลักฐานต่อไป)

ทนายจำเลย คำว่า comrade ในจดหมายนั้นแปล
ว่าอะไร

พยาน เป็นทำเนียบของพวก Socialist ซึ่งหมายถึง
ถึงรัสเซีย รัสเซียนั้นเมื่อเปลี่ยนเป็นโซเวียตก็เรียกย่อว่า
คำว่า mister หรือ monsieur แต่ใช้ว่า comrade พระ
สารสาสน์ ฯ ก็ชอบใช้คำว่า comrade แต่ข้าพเจ้าไม่ได้เป็น
โซเวียต

ทนายจำเลย ท่านอาจารย์พอจะจำได้หรือไม่ เกี่ยวกับ
กับเรื่องการเป็นทูตรัสเซียในระหว่างที่สงครามยังไม่เลิก

พยาน - ก่อนที่ญี่ปุ่นยอมแพ้ประมาณ ๔-๕ เดือน คือ
ในครั้งหลังที่สุดที่พระสารสาสน์ ฯ มากรุงเทพฯ ฯ เมื่อพบกัน
ในตอนนั้นข้าพเจ้าก็บอกว่า ไหนคุณพระว่าญี่ปุ่นจะชนะ บัดนี้

กำลังจะหลุดลอยไปเสียแล้ว จะว่าอย่างไร พระสารสาสน์ ๖
ไม่ว่าอะไร นอกจากว่า ผลสุดท้ายจะไม่แพ้ไม่ชนะ
แต่ก็มีแปลกอยู่เหมือนกันที่พระสารสาสน์ ๖ อยากจะขอไปอยู่
รัสเซีย เพื่อไปปรับความเข้าใจทางบ้านรัสเซีย จะได้เป็น
กำลังต้านทาน ไม่ให้ฝ่ายสัมพันธมิตรมาเรียกร้ออะไรจาก
ประเทศไทยให้มากเกินไป ทั้งนี้แสดงว่าความจริงนั้น
พระสารสาสน์ ๖ ไม่ทราบเรื่องที่เราได้ดำเนินการติดต่อกับ
สัมพันธมิตรว่ามีอย่างไรบ้าง ข้าพเจ้าก็ได้แต่บอกไปว่า บัวย
การไป เพราะหนทางลำบากมาก

นายจำเลย เหตุผลในการที่พระสารสาสน์ ๖ ขอไป
เป็นทูตรัสเซียเพื่อดำเนินการดังกล่าวนั้น เป็นเครื่องแสดง
ให้เห็นว่า พระสารสาสน์ ๖ เองก็รู้อยู่แล้วว่าญี่ปุ่นจะแพ้ไซโซ
พยาน ไซโซ แต่ปากยังแข็งอยู่สักหน่อย คือในตอน
หลังได้บอกว่าไม่แพ้ไม่ชนะ

นายจำเลย ถ้าหากไม่ได้ดำเนินการต่อต้านญี่ปุ่นใน
การสงครามนั้น ถ้าสหประชาชาติจะชนะ การที่พระ
สารสาสน์ ๖ ขอไปรัสเซีย จะมีประโยชน์อะไรกับประเทศเรา

พยาน สำหรับความมกิดของผู้ซึ่งไม่ได้ร่วมในการต่อต้านโดยตรงก็คงจะนึกไปว่า ประเทศไทยอยู่ในฐานะแพ้ และรัสเซียในเวลานั้นก็กำลังชนะอะไรใหญ่โต และดูเหมือนว่าบางคนในเวลานั้นก็ทำนายว่า รัสเซียจะเป็นกำลังต้านทานของฝ่ายสัมพันธมิตร ฉะนั้นสำหรับผู้ที่ไม่รู้เรื่องราวเราได้ติดต่อกับสัมพันธมิตรอย่างไรก็ต้องเข้าใจว่า เราต้องแพ้แน่ ๆ ที่จำเลยได้ขอไปอยู่รัสเซียก็โดยมีเจตนาที่จะช่วยประเทศ แต่ไม่เข้าอยู่ในกระบวนการของการต่อต้าน

นายจำเลย ท่านอาจารย์จะบอกได้หรือไม่ว่า พระสารสาสน์ ๖ ไปอยู่รัสเซียแล้ว จะป้องกันไม่ให้สหประชาชาติรุกเข้าประเทศไทยได้

พยาน พระสารสาสน์ ๖ ได้อธิบายเหตุผลหลายอย่างหลายประการ แต่เรื่องที่พูดเช่นนั้น ก็มีเหมือนกัน

นายจำเลย รัสเซียอยู่ในพวกที่เรียกว่าสหประชาชาติด้วยเหมือนกันหรือ

พยาน ใช่

นายจำเลย ระหว่างที่ญี่ปุ่นมีอิทธิพลอยู่ในประเทศไทยนั้น การพูด การเขียน การโฆษณา ของเราได้ดำเนินไปในทางไหน คือจะต้องคล้อยตามญี่ปุ่น หรือเราเห็นว่าญี่ปุ่นไม่ดี เราก็มองญี่ปุ่นไม่ดีได้หรือไม่

พยาน เกมที่เดียวกันก็มีการคล้อยตาม แต่ในตอนหลังเมื่อเปลี่ยนรัฐบาลเป็นรัฐบาลคุณควงฯ แล้ว เรามักจะใช้วิธีที่เรียกว่าเทศนาตามเนื้อผ้า เขามาอย่างไร ก็ว่าไปอย่างนั้น

นายจำเลย ทางราชการเคยประกาศครั้งหนึ่งว่าให้ประชาชนพลเมืองร่วมมือกับญี่ปุ่น เคยจำได้หรือไม่

พยาน กุเหมือนจะหลายหน

นายจำเลย แม้แต่ในทางสภาฯ เอง เมื่อเวลาประชุมปรึกษากัน ก็ได้บอกให้ผู้แทนราษฎรทำความเข้าใจกับประชาชนให้ร่วมมือกับญี่ปุ่นใช่หรือไม่

พยาน ในตอนนี้ ข้าพเจ้าเป็นผู้สำเร็จราชการแผ่นดินแล้วไม่ทราบเรื่องในสภาฯ

นายจำเลย ท่านอาจารย์เคยได้ยินบ้างหรือไม่ การโฆษณาของพระสารสาสน์ฯ จำเลย ทางสหประชาชาติเขาบอกว่า เป็นประโยชน์แก่เขา

พยาน อย่างนี้ จะต้องฟังเรื่องของแกทั้งหมดเสียก่อน
สำหรับข้าพเจ้าเองนั้น.....

นายอำเภอ มิได้ กระผมหมายถึงว่า สหประชา-
ชาติเขาว่าอย่างไร

พยาน ทางสหประชาชาติไม่เห็นเขาว่าอย่างไร

นายอำเภอ สำหรับเรื่องที่มีคนมาบอกละ

พยาน สำหรับพวกนักเรียนที่กลับมาจากต่างประเทศ
ก็มีบ้าง สักแต่เขาจะวิจารณ์ ส่วนข้าพเจ้านองไม่ค่อยสนใจ
ในการฟังวิทยุของคุณพระสารสาสน์ ๖ นัก

นายอำเภอ กระผมอยากจะขอเรียนถามเพื่อทราบ
ว่า เขาพูดกับท่านอาจารย์ว่าอย่างไร

พยาน ฟังๆ คุย บางเรื่องของแกคำญี่ปุ่นก็มี แต่จะ
คำตอนไหนบ้างก็ไม่ได้สนใจ มีนักเรียนนอกบางคนมาบอก
บ้างเหมือนกัน

นายอำเภอ ลอร์ดหลุยส์ ๖ เคยติดต่อกับท่าน
อาจารย์บ้างหรือเปล่า

พยาน เคยติดต่อ

นายจำเลย ที่เขาให้นายเสนาะ นิลกำแหง มาโคก
ร่วมลงในเมืองไทยบอกให้ประเทศไทยทำการโฆษณาค่าเขาให้
มาก ๆ ขึ้นมีหรือไม่

พยาน ทั้งที่ให้การในตอนต้นก็มี คือเมื่อเปลี่ยน
รัฐบาลชุดคุณควงแล้ว การโฆษณาของเราได้เปลี่ยนไปใน
รูปไม่ปรากฏหรือค่าใคร ทางผู้บัญชาการสูงสุดฝ่าย South
East Asia ได้ขอให้นายเสนาะ นิลกำแหง ถือสาสน์มา
ฉบับหนึ่ง มีข้อความหลายอย่างหลายประการ มีบางตอน
กล่าวถึงเรื่องการพรางของเรา เขามองว่า สังเกตดูวิทยุของ
เราเปลี่ยนรูปเป็นตรงกันข้าม ข้าพเจ้าก็ได้บอกเขาไปว่า เรา
จะทำผืนน้ำใสใจจริงของเรานั้น เราทำไม่ได้เต็มที่ เท่าที่
เฉย ๆ อยู่ทุกวันนี้ก็เป็นการสมควรแก่ความบริสุทธิ์ใจของเรา
แล้ว

นายจำเลย ก่อนหน้านั้นขึ้นไป วิทยุไทยได้เคยค่า
ใครบ้าง มีหรือไม่

พยาน มี

นายจำเลย ค่ากันรุนแรงถึงขนาดไหน

พยาน คำกันถึงพ่อแม่และพระเจ้าแผ่นดิน การ
พรานนี้ต้องเป็นเรื่องที่ได้ตกลงกับเขาก่อน ไม่ใช่ไม่ได้ตกลงกับเขา

นายจำเลย เมื่อคราวหลังที่บอกให้เราค่าเขาจริง
นั้น ได้ค่าหรือเปล่า

พยาน ไม่ได้ประสงค์จะคำกันถึงพ่อถึงแม่ แต่หมาย
ความว่าจะให้เราทำอย่างหนึ่งอย่างใด ไม่ให้ญี่ปุ่นสงสัยเราได้
ซึ่งในการคำนั้นถึงแม้จะมีกระทบกระเทือนกันบ้าง แต่เขาก็
เชื่อเกียรติยศว่า เรากงจะไม่ค่าเขาถึงพ่อถึงแม่แน่นอน

นายจำเลย การกล่าวสุนทรพจน์ ของท่านอาจารย์
ในฐานะเป็นผู้สำเร็จราชการแผ่นดิน ในคราวเปิดสภาผู้แทน
ราษฎรครั้งหนึ่ง เคยถูกสหประชาชาติต่อว่าไซ้ไหม

พยาน ไม่ได้กับต่อว่า เขายกเพียงว่า เราล้มมาก
เกินไป ความจริงควรจะรองจนกว่าจะถึงวัน D.DAY ตีกว่า

นายจำเลย เข่าล้มมากเกินไปอย่างนั้นหรือ

พยาน กล้าพูด กล้าทำอะไร ซึ่งทำให้ญี่ปุ่นไม่พอใจ
มากเกินไป แต่ความจริง ควรจะอย่างไร เพื่อหน่วงเรา
จนถึงวัน D.DAY ตีกว่า

นายจำเลย เขาบอกหรือเปล่าว่า เขาเกรงว่าประเทศไทยจะกลายเป็นวอร์ซอ

พยาน บอกเหมือนกันว่าจะกลายเป็นวอร์ซอ จึงควรรอกำหนดให้ทำพร้อมกันในวัน D.DAY คือทำพร้อมกันทีเดียวดีกว่า

นายจำเลย วอร์ซอ เป็นอย่างไร ท่านอาจารย์จะอธิบายได้หรือไม่

พยาน ที่เขาพูดนั้นก็หมายความว่าเวลานั้น คณะต่อต้านของโปแลนด์ได้กระทำการโดยปราศจากความระมัดระวังในเยอรมัน จึงเป็นเหตุให้ฝ่ายเยอรมันจับได้ พุงง่าย ๆ ก็คือการยุทธรของฝ่ายใต้กินทำไมถูกต้อง ซึ่งเป็นเหตุให้กรุงวอร์ซอแตกไป ทั้งนี้เนื่องจาก underground ทำล่วงหน้าก่อนที่ฝ่ายสัมพันธมิตรพร้อมที่จะมาช่วย

นายจำเลย การที่เขาบอกให้เราค่าเขามากๆ ขึ้นนั้น ท่านอาจารย์ได้ส่งนายป่วยๆ ไปติดต่อลอนดอนใช่ไหม

พยาน ในคราวหลังได้แจ้ง ไปว่าเราไม่สมควรใจที่จะทำเช่นนั้นให้มากเกินไป แต่ก็ได้รับปากไว้เหมือนกันว่าจะทำ

และสำหรับเรื่องที่เขาปรารถนามาว่าให้ทำยาให้ญี่ปุ่นสงสัยได้
นั้น เราก็อบใจเขามาก ในตอนหลังได้ตกลงกับอธิบดี
กรมตำรวจให้นายป่วย ๆ เดินทางไปจนถึงลอนดอน เพื่อ
ติดต่อเรื่องดังกล่าวแล้ว และตามที่ได้ทราบจากอธิบดีกรม
ตำรวจกลับมารายงานมีว่าทางฝ่ายโน้นได้เตือนมาอีกกว่าให้ระมัด
ระวังให้ทำตามที่ได้ตกลงกันไว้จนถึงวัน D.DAY

นายจำเลย วิธีของนักการเมืองในทางปฏิบัติงาน
นั้น จะพูดตรง ๆ วิธีเดียวหรือจะต้องมีพราง

พยาน สุกแล้วแต่นักการเมืองแต่ละคน สำหรับข้าพเจ้า
เองที่หน้าไม่ค่อยได้สนิทเหมือนบางคน ถ้าหากผู้ใดสามารถ
ตีหน้าได้สนิทเมื่อพูดถึงประโยชน์ของประเทศชาติได้ ก็ได้
ผลดีเหมือนกัน แต่ถ้าถือตามคติซึ่งเราเป็นผู้รักประเทศชาติ
แล้วไม่ควรทำเช่นนั้น แต่นี้ก็สุกแล้วแต่นักการเมืองแต่ละคน

นายจำเลย หมายความว่านักการเมืองจะต้องมี
พรางใช่ไหม

พยาน มีพราง แต่ถ้าหากตีหน้าตนเองไม่สนิทก็ต้อง
ให้คนอื่นพราง

นายจำเลย พระสารสาสน์ ๆ จำเลยคนนั้นนับเป็น
นักการเมืองด้วยหรือไม่

พยาน จะวิเคราะห์ศัพท์ก็ยากอยู่

นายจำเลย เท่าที่เขาได้ทำงานมา

พยาน อย่างนี้ถือว่าทราบการเมือง แต่จะนับว่าเป็น
นักการเมืองหรืออะไรก็ไม่ทราบ ทราบแต่ว่าเกษอบเล่นการ
เมือง

นายจำเลย วิธีการต่อต้านของคณะท่านอาจารย์นี้
ได้แบ่งงานออกจะเป็นหลายสายหรือสายเดียว

พยาน แบ่งออกเป็นหลายสาย

นายจำเลย เคยมีอย่างนี้หรือไม่คือในต่างสายกัน
นั้นเองบอกให้ตำรวจจับกันเอง

พยาน เคยมีเหมือนกัน

นายจำเลย ตามที่ท่าน อาจารย์ ได้เคย ศึกษาวิชา
เศรษฐศาสตร์จบมาแล้วประกอบด้วยเหตุผลอื่น ๆ ผมอยาก
จะทราบว่าโดยหลักทั่ว ๆ ไปนัก Socialist เป็นผู้นิยมการ
สงครามหรือ

พยาน เกมที่เดียวถ้าจะพูดถึง Socialist แท้ ๆ แล้ว
ไม่นิยมสงคราม แต่เมื่อได้เกิดมี National Socialist ของ

เยอรมันเข้ามาแทรกแซงเป็นปฐมฤกษ์ Socialist ซึ่งมีคำว่า National เป็นจุดศัพท์ก็กลายเป็นชอบสงครามไป แต่ Socialist แท้ไม่ชอบสงคราม

นายจำเลย ท่านอาจารย์จะรับรองได้หรือไม่ว่าผลแห่งการปฏิบัติงานของจำเลยคือรัฐบาลจอมพลและทำให้ญี่ปุ่นไม่ชักขวางในการจัดตั้งรัฐบาลใหม่ โดยมีนายควงเป็นนายกรัฐมนตรีนั้น เป็นผลงานที่สำเร็จเพราะจำเลยเป็นผู้มีส่วนร่วมผู้หนึ่ง

พยาน ในการจัดตั้งคณะรัฐบาลใหม่ได้สำเร็จไม่มีการชักขวางประการใดนั้น จำเลยมีส่วนปรับความเข้าใจกับญี่ปุ่น ไม่ให้ญี่ปุ่นเข้ายึดประเทศไทยได้ นับว่าจำเลยได้มีส่วนช่วยเหลือประเทศชาติด้วยผู้หนึ่ง แต่จำเลยไม่ได้เป็นสมาชิกอยู่ในคณะต่อต้าน

นายจำเลย นายร้อยเอกสมหวัง ฯ ลูกชายจำเลยได้มีส่วนร่วมอยู่ในการนี้ด้วยหรือเปล่า

พยาน ในตอนเปลี่ยนแปลงรัฐบาลก็ได้มีส่วนร่วมอยู่ด้วยในการปรับความเข้าใจกับญี่ปุ่น

ทนายจำเลย โดยได้รับการ บัญชาจากท่านอาจารย์
หรือ

พยาน ถูกแล้ว

ทนายจำเลย นายท่วน ปติภาค ด้วยหรือไม่

พยาน ในตอนที่เปลี่ยนคณะรัฐบาลจอมพล ก็ได้
เคยให้นายท่วน ฯ ไปยกย่องสรรเสริญคุณงามความดีของคุณ
คง ฯ และปรับความเข้าใจกับญี่ปุ่นบางคน เพราะว่าญี่ปุ่น
ในกรุงเทพ ฯ นั้นจะฟังสังเกตได้ว่ามีญี่ปุ่นประชาธิปไตยอยู่
เพียงบางคนเท่านั้น

ทนายจำเลย นายท่วน ฯ นี้เป็นพวกเดียวกับจำเลย

หรือ

พยาน เคยเป็นสถานศิษย์

ทนายจำเลย การดำเนินการต่อต้าน กับ ญี่ปุ่น นั้น
ท่านอาจารย์ได้ทราบบ้างหรือไม่ว่าทางฝ่ายญี่ปุ่น ได้ทราบเรื่อง
ก่อนที่จะทำงานแล้ว

พยาน ญี่ปุ่นระแวงอยู่มาก

ทนายจำเลย จำเลยเคยมาบอกหรือเปล่านั้นญี่ปุ่นจะ
จับตัวท่านอาจารย์กับหลวงอดุล ฯ

พยาน จำเลยเคยมาบอก

นายจำเลย หลายครั้งหรือ

พยาน จำไม่ได้แน่ แต่คงมีในตอนหลังสักครั้งหนึ่ง

ที่จำเลยมาบอก ที่ว่าหลายครั้งนั้นเห็นจะไม่หลายครั้ง

นายจำเลย คณะต่อต้านนี้ เราตั้งชื่อว่าเสรีไทย
ไซ้ใหม่

พยาน เรื่องชื่อนั้นก็อย่างที่โต้แย้งไว้แล้ว ความ
จริงเดิมไม่ได้เรียกชื่ออะไร แต่ทางนักเรียนต่างประเทศเขา
ตั้งชื่อว่า "เสรีไทย" ส่วนในเมืองเรานี้ไม่มีชื่อ แต่ทาง
สาส์นที่ฝรั่งส่งมาให้เรานี้มีชื่ออยู่ในกระบวนเสรีไทยบ้าง คณะ
ต่อต้านบ้าง เราไม่ได้ตั้งขึ้นเอง

นายจำเลย กระผมขอเรียนถามท่านอาจารย์ในฐานะ
ที่อาจารย์เป็นหัวหน้าคณะต่อต้านว่า คณะต่อต้านหรือเสรีไทย
นี้ มีบุคคลมีจำนวนไม่น้อยที่ออกจากคณะนี้มีหรือไม่

พยาน มี

นายจำเลย มีมากหรือไม่

พยาน ถ้าพูดถึงราษฎรก็คงไม่มี พวกที่มีอาจเป็นผู้
ซึ่งมีส่วนอยู่ในข่ายอาชญากรรมสงครามบ้าง และมีส่วนฉวย

โอกาสหาผลประโยชน์ในระหว่างสงครามบ้าง บางคน ไม่
ใช้พูดทั้งหมด บางคนเขาก็ดี แต่พวกที่อิจฉากันเป็นส่วน
ตัวซึ่งรวมกันอยู่เป็นคณะเดียวกันก็มี ชนิดที่เป็นพวกมือไม่
พายเอาเท้าราน้ำก็มี

นายจำเลย มีหรือไม่ที่คิดเห็นว่า “เราทำดีแล้ว
แต่ไม่ได้ดี” ก็เลยอิจฉาเขา

พยาน มี

นายจำเลย ท่านอาจารย์จะบอกได้หรือไม่ว่า จำเลย
ผู้เป็นผู้ที่ถูกคนอิจฉาริษยามากเหมือนกัน

พยาน สำหรับจำเลยนั้น เท่าที่ได้ฟังเสียงราษฎรทุก
ตั้งแต่ต้นมา ราษฎรไทยส่วนมากก็ยอมรับว่าเป็นคนดี แต่ใน
หมู่คนที่ได้รับการศึกษาครี้ง ๆ กลาง ๆ บางคนก็อาจจะไม่
ชอบพระสารสาสน์ ๆ เหตุที่ไม่ชอบนั้น อาจจะแยกออกได้
เป็นหลายอย่าง ก็บางทีความเห็นไม่ตรงกัน เพราะคุณพระ
บำเพ็ญตนเป็น Socialist เขาไม่ชอบ Socialist ก็ไม่ชอบพระ
สารสาสน์ ๆ ไปด้วย บางคนเห็นคุณพระชอบเขียนหนังสือ
อะไรมากมาย คล้าย ๆ กับการแสดงการอวดดีก็เกิดไม่ชอบ

ก็มี บางคนเท่าที่เคยพบมา ได้เคยถามดูว่าไม่ชอบพระ
 สารศาสน์ ๆ เพราะอะไร ให้การไม่ได้ อย่างนี้ก็เหมือนกัน
 คือเห็นเขาไม่ชอบก็เลยไม่ชอบไปด้วย

ทนายจำเลย จำเลยผู้หนึ่งที่ท่านอาจารย์รู้จักมา เคย
 มีความอิจฉาริษาใครเป็นส่วนตัวบ้างหรือไม่

พยาน เท่าที่เคยคบกันมากกว่า ๒๐ ปี ไม่มีเลย และ
 ระหว่างที่เป็นข้าราชการอยู่สถานทูต ก็ได้เคยช่วยเหลือความ
 เกื้อกร้อนของนักเรียนอยู่เนื่อง ๆ ไม่เคยมีความอิจฉาริษา
 ใครมีแต่ความโอบอ้อมอารี

ทนายจำเลย ตั้งแต่ได้รู้จักกันมาจำเลยได้เคยแสดง
 ให้เห็นว่าต้องการจะทำประโยชน์แก่ประเทศชาติหรือไม่

พยาน ชอบเป็นนักปฎิวัติ ชอบเป็นนัก Socialist
 อย่างที่ว่ามาแล้ว และชอบทำประโยชน์ให้แก่ราษฎรอยู่
 เหมือนกัน ขณะที่ป็นรัฐมนตรีเศรษฐกิจ ก็ได้เคยพิจารณา
 แก่เหล่ากสิกรและกรรมกรว่าจะให้ความช่วยเหลือเงินเดือนที่
 ใ้ได้รับ เมื่อหักค่าภาษีเสร็จแล้ว ก็ได้ให้แก่กรรมกรกสิกรตาม
 คุก็ใ้แก่ใ้จริง ๆ

นายจำเลย ชอบทำงานมาก ชอบเสนอโครงการ
อะไรมา ๆ ไซ้ใหม่

พยาน โครงการนะชอบนัก

นายจำเลย จนท่านอาจารย์ไม่มีเวลาจะอ่านหรือ
ไม่อยากจะอ่าน

พยาน ขอสารภาพว่า ถ้าเป็นโครงการเล็ก ๆ ละ
ก็อ่าน แต่ถ้าเขียนยาว ๆ หลาย ๆ เล่ม ขอรับว่าไม่ได้อ่าน

นายจำเลย นี่เป็นเครื่องแสดงว่า พระสารศาสนา
ต้องการทำความดีให้แก่ชาติไทยไซ้ใหม่

พยาน ไซ้

นายจำเลย ขอประทานตามความเห็น ถ้าใครจะ
มาบอกกับท่านอาจารย์ว่า คนเกิดจากดวงอาทิตย์ ท่าน
อาจารย์จะเชื่อหรือไม่

พยาน ไม่เชื่อ

นายจำเลย ถ้าผู้ที่บอกนั้น เป็นคนมีความรู้และ
สติดีอยู่ ท่านอาจารย์จะนึกว่ามีเหตุผลอื่นแฝงอยู่ด้วย เป็น
ได้หรือไม่

พยาน ก็อาจเป็นได้

นายจำเลย เคยได้ยินจำเลยพูดวิทยุที่สถานีโตเกียวหรือไม่

พยาน ตามธรรมเนียมสถานีโตเกียวมันไม่ค่อยจะได้ฟัง เพราะได้อ่านข่าวจากโทรเลข ซึ่งกรมไปรษณีย์ ๖ จดไว้แล้ว แต่ก็มีบางครั้งเหมือนกัน ที่หมุนไปฟังวิทยุจากประเทศอื่นไป โคนคลื่นโตเกียว แต่ไม่ค่อยชอบ

นายจำเลย แปลว่า บังเอิญได้ยินบ้างเหมือนกัน

พยาน บังเอิญได้ยิน แต่ถ้าเป็นข่าวก็ไม่อยากจะฟัง แต่บางวันหมุนแล้วไปพบคนกำลังอ่านราย สุนกดี เสียงคล้าย ๆ พระสารสาสน์ ๖ ก็ฟังดี แต่ไม่ฟังจนจบ และจำไม่ค่อยได้ว่าเรื่องอะไร ความจริงต้องการจะฟังทำนองและลูกคอมากกว่าที่จะฟังเรื่อง

นายจำเลย เคยได้ยินตอนหนึ่ง พระสารสาสน์ ๖ พูดวิทยุว่า มิกาโดเป็นลูกพระอาทิตย์ เคยได้ยินหรือเปล่า

พยาน ตอนนั้นไม่ได้ยิน เพราะไม่ได้ฟังจนจบ

(จบ ตอบคำซักถามของนายจำเลย
 ท่าน ^๕ และต่อไป ^๕ เป็นการตอบซักค้าน
 ของนายโจทก์)

นายโจทก์ (พ.อ. สุวรรณ เพ็ญจันทร์) การสงครามคราวนี้เราแยกออกเป็น ๒ ฝ่าย ฝ่ายหนึ่งเรียกว่า ฝ่ายรุกราน ได้แก่เยอรมัน อิตาลี และญี่ปุ่น อีกฝ่ายหนึ่งเรียกว่า ฝ่ายสหประชาชาติมีอังกฤษ อเมริกา รัสเซีย และจีน เป็นต้น การที่ญี่ปุ่นและเยอรมันทำสงครามนั้นเขาถือว่าเป็นฝ่ายรุกราน เมื่อพระสารสาสน์ ๖ กลับจากญี่ปุ่นครั้งแรก ได้บอกว่า ญี่ปุ่นจะชนะนั้น ตามธรรมชาติพระสารสาสน์ ๖ เป็นคนมีความรู้พูดอะไรต้องมีเหตุผล พระสารสาสน์ ๖ ได้อธิบายเหตุผลให้ฟังว่า ที่ญี่ปุ่นจะชนะนั้นเป็นเพราะญี่ปุ่นได้เตรียมการสงครามมานานแล้ว ใช่หรือไม่

พยาน พระสารสาสน์ ๖ ได้พูดเกี่ยวกับหลักวิชาเป็นส่วนใหญ่ คือเวลานั้นญี่ปุ่นได้ชนะที่ Pearl Harbour และเรือรบอังกฤษชื่อ Repulse และ Prince of Wales ก็ถูกจมลง

นายโจทก์ รวมความว่าญี่ปุ่นได้เตรียมการสงครามมาพร้อมแล้ว จะเป็นกำลังทางอาวุธยุทธภัณฑ์ก็ดีทางทหารก็ดี พระสารสาสน์ ๖ จึงได้อธิบายเหตุผลให้ฟังอย่างนั้นใช่หรือไม่

พยาน ได้อธิบายเช่นนั้นจริง' แต่เป็นเรื่องที่เราเถียงกันเพราะสำหรับพระสารสาสน์ ๖ นั้น พบกันที่ไรเราก็มักจะเถียงกันเสมอ

ทนายโจทก์ ขอรียนถามเฉพาะเรื่องที่ว่า พระสารสาสน์ ๖ ได้เล่าให้ฟังว่าสงครามจะชนะนั้นจะต้องมีเหตุผลประกอบด้วย กล่าวคือ ญี่ปุ่นได้เตรียมการสงครามไว้ เช่น ในเรื่องอาวุธยุทโธปกรณ์ และทหารก็ได้เตรียมไว้อย่างเข้มแข็ง ซึ่งญี่ปุ่นจะต้องชนะ กระผมอยากจะทราบเหตุผลประกอบด้วย

พยาน เหตุผลนั้นได้ให้ไว้ชั้ค้อยแล้วใน Fact ที่ปรากฏ มากกว่า Fact ที่ยังไม่ได้ปรากฏ เรื่องเกี่ยวกับญี่ปุ่นนั้นได้ชนะที่โน่นที่นี้มากกว่าอย่างอื่น

ทนายโจทก์ พระสารสาสน์ ๖ นั้น สำหรับผู้ที่ชอบพอสนิทสนมเมื่อทุกคนไม่มีการพราง คือพูดด้วยความจริงและบริสุทธิ์ใจ พระสารสาสน์ ๖ ได้เห็นว่าญี่ปุ่นจะชนะอย่างนั้นใช่ไหม

พยาน เวลานั้น เห็นอย่างนั้น

นายจอทท์ ผู้ที่สนิทสนมกันมักจะเรียกจอมพล ป.
พิบูลสงครามว่า Captain ไซ้ใหม่

พยาน ไซ้

(นายจอทท์นำจดหมายพระสารสาสน์ ๔ ซึ่งมีถึงจอมพล ป. พิ-
บูลสงครามให้พยานดู)

นายจอทท์ ใจความจดหมายฉบับนี้มีว่า การที่จอม-
พล ป. พิบูลสงคราม นำประเทศเข้าสู่สงครามร่วมกับญี่ปุ่น
นั้นจำเลยได้เห็นดีเห็นชอบด้วยแล้ว

พยาน ตามจดหมายจำเลยเห็นชอบ

นายจอทท์ นอกจากนี้ในการก่อให้เกิดสงครามขึ้น
นั้น ญี่ปุ่นไม่มีเจตนาอย่างอื่นนอกจากจะทำให้มีวงไพบูลย์อัน
สมบูรณ์ขึ้น ซึ่งนานถึงและจงกิงควรเอาอย่างด้วยเหตุนี้จึง
ควรที่จะร่วมสงครามกับเขาให้ตลอดไซ้ใหม่

พยาน ตามจดหมายเป็นอย่างนั้น

นายจอทท์ ก็รวมความว่า ตามที่จอมพลเข้าร่วม
กับญี่ปุ่นนั้น ตามจดหมายนั้นจำเลยพอใจ

(นายจอทท์นำหนังสือพิมพ์ซึ่งลงข่าวสัมภาษณ์พระสารสาสน์ ๔
ให้พยานดู)

นายโจทก์ พระสารสาสน์ ฯ ได้ให้สัมภาษณ์ไปนั้น ก็เป็นทำนองว่าการที่จอมพล ป. พิบูลสงคราม ประกาศสงครามจะร่วมรุกร่วมรบกับญี่ปุ่นนั้น จำเลยเห็นดีเห็นชอบด้วยทุกประการใช่ไหม ?

พยาน ตามเอกสารก็เช่นนั้น

นายโจทก์ และตามความคิดความเห็นของคุณพระต้องการจะโฆษณาให้คนไทยเชื่อ ใช่ไหม ?

พยาน ภายในจิตใจตอบไม่ถูก

นายโจทก์ แต่เมื่ออ่านดูตามนั้นแล้ว ควรจะเข้าใจตามทีกล่าวนั้นแล้ว ใช่ไหม ?

พยาน ตามตัวอักษรก็แสดงอย่างนั้น แต่ในใจไม่ทราบ

นายโจทก์ ขอเรียนถามว่า ข้อความทั้งหมดนั้น แสดงว่าการที่ญี่ปุ่นทำสงครามนั้น พระสารสาสน์ ฯ เห็นชอบด้วย ขอให้ประชาชนชาวไทยร่วมรบร่วมรุกร่วมรบกับญี่ปุ่น

พยาน มีข้อความบางตอนชักชวนให้ร่วมรุกร่วมรบกับญี่ปุ่น

นายโจทก์ ท่านอาจารย์ให้การบอกว่า จอมพล ป. พิบูลสงครามไม่ถูกต้องพระสารสาสน์ ฯ จะเป็นทางส่วนตัว หรือทางราชการก็ตาม แต่ถ้าดูตามเอกสารนี้ การทำสงครามคราวนี้ พระสารสาสน์ ฯ ก็เห็นร่วมด้วยกับจอมพล

พยาน จากเอกสารนั้นได้แสดงว่าจำเลยเป็นเช่นนั้นจริง แต่ที่ให้การไปแล้วว่าไม่ถูกต้องกับจอมพลนั้น ไม่ได้ใช้คำว่าไม่ถูกต้องกับจอมพล หมายความว่าที่จำเลยจะออกจากประเทศไทยนั้น จำเลยกลัวไปเอง จะทะเลาะกันหรือไม่ ไม่ทราบ

นายโจทก์ แต่ความคิดความเห็น

พยาน ถ้าจะแสดงจากเอกสารซึ่งโจทก์ให้ดูมีข้อความบางตอนแสดงเปิดเผยว่าพระสารสาสน์ ฯ เห็นชอบในการที่ (๑) จอมพลได้ยึดสินญุกและ (๒) ได้มีการชักชวนคนไทยให้ร่วมด้วย

นายโจทก์ ประชาชนคนไทยเราเป็นคนที่โง่เง่ามาก ใช่หรือไม่ ชอบสิ่งที่มีอิทธิพลต่าง ๆ แม้แต่พระเทศน์ก็ทำให้เกิดความเลื่อมใสศรัทธา

พยาน ในหมู่ราษฎรมี

นายโจทก์ เพราะฉะนั้นการที่จำเลยบอกว่ามิกาโต เป็นลูกพระอาทิตย์ก็เป็นทำนองพระเทศน์ แล้วในที่สุด จำเลยก็สรุปความว่า เราควรจะร่วมมือกับญี่ปุ่น จำเลยมีเจตนาเช่นนั้นจริงหรือไม่

พยาน ตอนนั้นไม่ได้คุยขอคุณหน่อย

นายโจทก์ (นำเอกสารให้พยานดูอีกครั้งหนึ่งแล้ว กล่าวถามต่อไปว่า) เพราะเหตุที่จำเลยเคยเป็นครูก็ได้ทราบที่อยู่แล้วว่า สำหรับคนไทยนั้นจะอ้างอะไรก็ไม่ดีเท่าอภินิหาร จึงได้พุกวิทย์ให้มีอภินิหาร เพื่อคนจะได้เชื่ออย่างนั้นใช่ไหม ?

พยาน นี่เป็นหลักวิทยาศาสตร์ซึ่งแสดงให้เห็นเด่นชัดอยู่แล้ว คนไหนจะเชื่อหรือไม่เชื่อก็ตามกาลตามสมัย ข้าพเจ้าขอให้การครั้งนี้คือ ในประเทศไทยนั้นคนที่ยังเชื่อลางมีอยู่มาก แต่ลางนั้นชนิกไหนจะต้องแยกออกเป็นหลายด็กิริ แต่ตามการศึกษาสมัยใหม่แล้วเหลือน้อยที่สุด

นายโจทก์ ถ้าเรามีจุดประสงค์ที่จะทำอะไรสักอย่างหนึ่ง วิธีที่อันคนให้เอาจิตใจมาร่วมกับเราหรืออยากจะให้เชื่อถือคนหนึ่งคนใดนั้นเราจะต้องกล่าวถึงคุณงามความดีของเขา

อภินิหารของเขาวามีสมรรถภาพอย่างไรเสียก่อน ตามธรรมดา
เป็นเช่นนั้นใช่ไหม

พยาน ใช่

นายโจทก์ คุณพระสารสาสน์ ฯ ต้องการจะให้คน
ไทยช่วยเหลือญี่ปุ่น ก็กล่าวว่าอำนาจของญี่ปุ่นก็มีอาวุธยุทธ-
ภัณฑ์ มีนิสัยกล้าหาญอกทน ซึ่งสรุปความว่าเราควรจะช่วย
มือกับญี่ปุ่น วิธีเกลี้ยกล่อมควรทำเช่นนี้ใช่หรือไม่ ?

พยาน วิธีเกลี้ยกล่อมมีอยู่หลายวิธี

นายโจทก์ ถ้าอย่างนี้ควรจะทำหรือไม่ ก็จะทำให้
ร่วมรุกร่วมรบและเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับญี่ปุ่น ก็พูดวิทุ
เล่าถึงประวัติศาสตร์ กำลังทหาร อาวุธยุทธภัณฑ์ของญี่ปุ่น
นานาประการ

พยาน ก็เป็นอย่างที่ได้บอกมาแล้วคืออยากจะขอให้
การอย่างเป็นทางการที่สุด ว่าการที่จะเพาะให้ใครนิยมใครอย่าง
ไรนั้น จะใช้วิธีพรรณนาสรรเสริญเยินยอใครให้หลงเชื่อก็เป็น
วิธีที่ดี ก็เป็นวิธีโฆษณาชวนเชื่อ

นายโจทก์ การที่โฆษณาบอกให้เราผู้อยู่ในต่างประเทศร่วมรุกร่วมรบกับญี่ปุ่นมีบ้างหรือไม่ นอกจากพระสารสาสน์ ฯ

พยาน เข้าใจว่าคงจะมีโฆษณาพูด

นายโจทก์ ที่เป็นคนไทยที่อยู่ที่นี่

พยาน การพูดวิหุโตะเกี่ยวสงครามหลายเสียง

นายโจทก์ แต่ผู้ที่ไม่มีหน้าที่หรือไม่ได้รับคำสั่งหรือการแต่งตั้งจากกรมโฆษณาการให้ไปอยู่ในต่างประเทศแล้วพูดวิหุโตะให้เราเข้าร่วมรุกร่วมรบอย่างโน้นอย่างนี้ นอกจากพระสารสาสน์ ฯ แล้วก็ไม่มีใครอีก

พยาน เข้าใจว่าเยอรมันอาจจะมิ

นายโจทก์ การที่มีความประสงค์อยากจะให้จอมพลลาออกจากนายกรัฐมนตรีย และต้องการให้บุคคลอื่นเป็นแทนนั้น ได้พูดไว้ในหลักการต่อไปหรือเปล่า ว่าให้โฆษณาไปยังญี่ปุ่นว่า ให้คนไทยร่วมรุกร่วมรบกับญี่ปุ่น

พยาน เปล่าเลย เพียงแต่บอกให้ทำความเข้าใจในเรื่องเกี่ยวกับตัวบุคคล คือคุณคง ฯ แต่ถึงกับว่าจะไปสั่งให้โฆษณาอย่างโน้นอย่างนี้ไม่ได้สั่งเลย

นายโจทก์ การที่เราจะเอาจอมพลออก วิธีโฆษณา
 ว่าจะให้คนไทยร่วมรุกร่วมรบกับญี่ปุ่นเป็นการพรางหรือเปล่า
พยาน อาจจะเป็นก็ได้ ไม่เป็นก็ได้แล้วแต่เจตนา
 ของจำเลย

นายโจทก์ แต่ผลเสียอย่างไหนจะมากกว่ากัน จะ
 ต้องถึงกับพรางด้วยวิธีพุกวิทย์ที่เดียวหรือ

พยาน ไม่ทราบว่าคุณค่าความลำบากที่จำเลยจะต้องปรับ
 ความเข้าใจในเรื่องตัวบุคคลที่จะเป็น นายกรัฐมนตรีนั้นมีแค่ไหน
 ไร จะต้องใช้อะไรบ้าง

นายโจทก์ ข้อความตามที่อ่านนั้น มีจุดประสงค์
 มุ่งหมายอยู่ว่าจะให้จอมพลออกจากนายกรัฐมนตรีอยู่บ้างหรือ
 เปล่า

พยาน เท่าที่ให้อ่านไม่มีเลย แต่ส่วนที่โจทก์ถามว่า
 จะมีประโยชน์อย่างไหนมากกว่ากันนั้น ขอให้ศาลพิจารณา

นายโจทก์ พระสารสาสน์ ๆ เคยไปอยู่ญี่ปุ่นหลายปี
 หรือ

พยาน เคยไปอยู่ตั้งแต่ ๒๔๗๘ เท่าที่ทราบรู้สึกว่
 ออกจะกว้างขวางใหญ่โต ได้รู้จักกับข้าราชการชั้นผู้ใหญ่
 ตลอดจนถึงนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีหลายต่อหลายคน ใน

ขณะที่กลับจาก Convert เงินกู้และผ่านไปทางญี่ปุ่นเท่าที่
ทราบว่ารูจักกับรัฐมนตรีนอกตำแหน่ง รัฐมนตรีในตำแหน่ง
นั้น แก่อ้าง ๆ ว่ารูจัก แต่จะรูจักจริงหรือไม่ไม่ทราบ

นายโจทก์ ตามที่สังเกตพระสารสาสน์ ๆ ไปอยู่
ที่ญี่ปุ่นก็ดี กลับมาแล้วก็ดี แก่บอกว่าญี่ปุ่นขณะนั้น
จิตใจของแกแฝกใฝ่ในญี่ปุ่นเต็มทีหรือ

พยาน ตามที่สังเกตพระสารสาสน์ ๆ ไปอยู่ญี่ปุ่นก็ดี
กลับมาแล้วก็ดี ตามที่ให้การแล้วว่าแกเป็นคนดี ๆ บางที่เรา
พูดว่ามีเหตุผลอย่างนี้ ๆ แต่เหตุผลของแกจะต้องเป็นอีกอย่าง
ส่วนความในใจของตัวแกเองอย่างไรไม่ทราบ เมื่อแกอ้าง
เช่นนั้นอยู่เสมอ ก็ทำให้ไม่กล้าชวนให้อยู่ในคณะต่อต้าน

นายโจทก์ เพราะเหตุไรจึงไม่กล้า

พยาน ไม่แน่ใจว่าแกจะไปทางไหน

นายโจทก์ มีระแวงว่าจะฝักใฝ่กับญี่ปุ่นอย่างนั้นหรือ

พยาน ขอใช้คำว่า “ไม่แน่” เพราะสงสัยอยู่

(จบคำตอบคำซักค้านของ นายโจทก์

เพียงเท่านั้น และต่อไปเป็นเป็นการตอบนาย
จำเลยตั้ง)

นายจำเลย (นายทองม้วน สตรีบุตร) ขอประทาน
โทษ ขอเรียนถามคือตามที่ท่านอาจารย์ ได้ให้การมาแล้วว่า
นักการเมืองนั้น ย่อมมีการพรางอยู่ด้วย และสำหรับตัว
พระสารสาสน์ ๆ ท่านอาจารย์ไม่ยืนยันว่าเป็นนักการเมือง
แต่ชอบเล่นการเมือง หนังสือที่โจทก์ให้ก็มีเป็นต้นว่าจดหมาย
ที่มีถึง Captain และเอกสารอะไรต่าง ๆ นั้น สิ่งเหล่านั้น
จะเป็นการพรางได้หรือไม่ท่านอาจารย์ทราบหรือไม่

พยาน ไม่ทราบ ก็เป็นเรื่องพรางก็ได้ เป็น
Possibility จะต้องมีการพิจารณาอื่นแวดล้อมอีกจึงจะถูก

นายจำเลย การอ่านเอกสาร เพื่อให้รู้ความหมาย
ของเอกสารนั้น ว่าโดยหลักแล้วจะต้องอ่านทั้งฉบับหรือ
เฉพาะบางตอนก็ได้

พยาน ตามธรรมดาจะต้องอ่านให้ตลอดเรื่อง และ
พิจารณาเหตุแวดล้อมประกอบ

นายจำเลย ที่โจทก์เอาเอกสารให้ดูนั้นท่านอาจารย์
อ่านตลอดเรื่องหรือเฉพาะบางตอน

พยาน พยายามอ่านตอนที่สำคัญ ๆ อย่างที่ได้อ่าน
ไปแล้ว ก็ไม่ได้ดูละเอียดนัก

นายอำเภอ จดหมายนั้น จะจบในตัวของมันเอง
หรือ

พยาน ได้อ่านเฉพาะจดหมาย

นายอำเภอ แล้วที่เป็นวิทยุเล่า

พยาน วิทยุนี้ได้พยายามอ่านให้จบเหมือนกัน แต่
มากเหลือเกิน จึงได้ดูแต่เฉพาะข้อความที่เป็นสาระสำคัญ

นายอำเภอ ตอนท้ายมีบอกว่า "ยังมีข้อ" ท่าน
อาจารย์ได้ตอบใจทักเมื่อก่อนว่าจากเอกสารที่ให้คุณเป็นทำนอง
พอใจในการทำสงคราม จากเอกสารนี้กับการที่ท่านอาจารย์รู้
จักพระสารสาสน์ ๆ มา ท่านอาจารย์บอกว่าเขาเป็นคนไม่ชอบ
สงคราม แต่เป็น Socialist ไม่ชอบสงคราม เอกสารและ
คำถามที่ท่านอาจารย์รู้จักเป็นตรงกันข้าม

พยาน ตัวอำเภอเป็น Socialist แต่เท่าที่แสดงออกมา
และเปิดเผยก็ว่าเห็นด้วยกับญี่ปุ่น

นายอำเภอ ในระหว่างที่ญี่ปุ่นมีอิทธิพลอยู่ใน
ประเทศไทยนั้น ถ้ามีบุคคลพูดให้คนไทยหันหลังให้ญี่ปุ่น
คือไม่เป็นมิตรกับญี่ปุ่นจะเกิดอะไรขึ้นผลจะเป็นอย่างไร

นายโจทก์ (พ.อ. สุวรรณ เพ็ญจันทร์) ข้อนี
เห็นจะเลยไปแล้ว เพราะไม่มีในข้อค้น จะถึงได้ก็เฉพาะ
คำค้นเท่านั้น

นายจำเลย เวลาที่ท่านอาจารย์ไปพบกับพระสาร-
สาสน์ ข จำเลยนั้น เป็นเวลาก่อนที่ญี่ปุ่นจะมีอำนาจใน
ประเทศไทยใช่ไหม

พยาน ก่อน

(จบคำให้การเพียงเท่านี้)